

Gazoductul Ungheni-Chișinău: Perspective până și după 2020

Autori: Denis Cenușă, Expert-Grup
Otilia Nuțu, Expert-Forum (România)
Sergiu Tofilat, Comunitatea Watchdog.MD

revizuit de Alexandru Săndulescu
Expert internațional în energie

Notă de limitare a responsabilității

Acest document este publicat în cadrul proiectului „Reconectați Republica Moldova: Cum să aducem gaz natural în conducta Iași-Ungheni”, implementat de către Centrul Analitic Independent “Expert-Grup”, împreună cu Asociația Expert-Forum (București), cu sprijinul financiar oferit de Ambasada Olandei de la Chișinău. Opiniile din acest document aparțin autorilor și nu reflectă opinia finanțatorului.

Abrevieri

ANRE – Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică

CESEC – Conectivitatea Energetică a Europei Centrale și de Sud

BEI – Banca Europeană de Investiții

BERD - Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare

BRUA – Gazoductul care unește Bulgaria, România, Ungaria și Austria

FMI – Fondul Monetar Internațional

MGRES – Centrala termo-electrică Moldovenească de la Dnestrovsk

TCE – Tratatul Comunității Energetice

UE – Uniunea Europeană

Cuprins:

Abrevieri	3
Sumar executiv	5
1. Originea gazoductului Ungheni-Chișinău: Diversificarea dependenței energetice?	7
1.1 Dependența de Rusia – o problemă structurală	8
1.2 Interconectarea pe gaze: de la principiu intra-european la unul Est-European	10
1.3 Transpunerea legislației europene – un pas spre liberalizare, dar și o garanție sporită pentru gazoduct.....	13
2. Privatizarea Vestmoldtransgaz și obstacolele în construcția conductei Ungheni-Chișinău	15
2.1 Privatizarea Vestmoldtransgaz și licitațiile de contractare	16
2.2 Finele lui 2019 – un termen limită crucial	18
2.3 Perspectivele post-2019	18
2.4 Natura obstacolelor în calea construcției gazoductului Ungheni-Chișinău	21
3. Construcția proiectului de interconectare pe teritoriul României	22
3.1. Investițiile Transgaz în România. Unde suntem?.....	22
3.2. Capacitatea de livrare a gazului românesc către Moldova – Este rezonabil și fezabil?	23
Concluzii și recomandări	28
Anexă	30
Despre Expert-Grup	33
CINE SUNTEM	33
ACTIVITĂȚILE NOASTRE	33
PARTENERI ȘI DONATORI	33

Sumar executiv

Interconectarea pe gaze naturale cu România constituie o prioritate majoră pentru securitatea energetică a Republicii Moldova (Moldova). Finalizarea segmentului de conductă Iași-Ungheni în anul 2014 a confirmat faptul că un asemenea obiectiv energetic este nu doar dezirabil, ci și realizabil. Finalizarea părții birocratice pentru construcția segmentului Ungheni-Chișinău pe 2 mai 2019¹ a permis demararea propriu-zisă a construcției. Gestionarea corectă a aspectelor investiționale, tehnice (de desfășurare a achizițiilor publice) și chiar (geo)politice poate avea un rol determinant asupra materializării complete a rețelei de transport de gaze naturale din România spre Chișinău.

Din punct de vedere politic, autoritățile moldovenești sunt obligate să prioritizeze aducerea conductei până la Chișinău, unde este cea mai mare cerere de energie. Trebuie să lăsăm la o parte atitudinea politică negativă față de România și Uniunea Europeană (UE), iar atenția decidenților politici și a instituțiilor să se concentreze pe facilitarea și accelerarea conectării la piața de gaze din Vest. Volatilitatea contextului regional nu permite nicio pauză sau amânare pe motive de natură politică și impune operativitate în găsirea soluțiilor pentru barierele tehnice, în limitele cadrului legal național. *La nivel investițional*, este necesară protejarea operațiunilor de construcție ale companiei române Transgaz SA, atât în România cât și în Moldova, de efectele politicilor bugetar-fiscale ale autorităților române, care pot afecta bugetele alocate pentru construcție. Totodată, este prioritară co-optarea resurselor europene disponibile pentru a facilita operațiunile de construcție. În niciun caz, compania română nu trebuie să primească un tratament exclusivist contrar legislației moldovenești în domeniul achizițiilor publice, protecției mediului înconjurător etc. *În materie tehnică*, demararea și terminarea construcției necesită o compatibilitate între rigorile (europene) de construcție folosite de companie și standardele tehnice (încă învechite) obligatorii în Moldova. De asemenea, persistă riscul unui deficit de capacități de construcție, la nivel de materiale (conducte) și forță de muncă (personal calificat – sudori, șefi de șantier etc). *Ca element transversal* pentru întregul proiect de interconectare, este esențială asigurarea unui nivel înalt de transparență a procesului de achiziționare a terenurilor private de-a lungul traseului conductei Ungheni-Chișinău și de construcție propriu-zisă a infrastructurii. Pe de o parte, trebuie prevenite deciziile arbitrare și contestabile în procesul de preluare a terenurilor, care ar putea cauza opoziție la construcția gazoductului. Pe de altă parte, monitorizarea la zi a etapelor de construcție va asigura identificarea blocajelor și înlăturarea lor cât mai operativă, în conformitate cu rigorile normative existente.

Este esențial ca sectorul gazelor în Moldova să fie pe deplin funcțional, transparent și să permită o concurență corectă pentru ca, după ce infrastructura este finalizată, pe conducte să circule gaze. Până la finalizarea proiectului trebuie elaborate reglementările necesare pentru concurență reală în sectorul gazelor și aplicarea completă a Pachetului Trei (inclusiv separarea intereselor furnizorilor de rețele). Construcția gazoductului nu înseamnă înlocuirea monopolului Gazprom cu un monopol românesc, ci concurență între Gazprom și furnizorii din România și Uniunea Europeană. Este necesară creșterea încrederii în independența și competența reglementatorului ANRE; o

¹ Ministerul Economiei și Infrastructurii, Compania Transgaz a semnat toate contractele necesare realizării conductei Ungheni-Chișinău, 26 Aprilie 2019, <https://mei.gov.md/ro/content/compania-transgaz-semnat-toate-contractele-necesare-realizarii-conductei-ungheni-chisinau>

negociere bună – în limitele actuale – cu Gazprom pentru următorii 2 ani, care să nu închidă piața pentru concurenții români / europeni odată cu finalizarea conductei; și ajungerea la un acord cu Ucraina pentru furnizarea de gaze în regim de urgență în cazul în care gazele rusești nu vor mai fi disponibile înainte de finalizarea interconectorilor (fie că Gazprom va ocoli integral Ucraina în câțiva ani, fie că va decide să întrerupă sau să limiteze furnizarea de gaze către Moldova din orice alte motive). Atât pentru intrarea furnizorilor români și ucraineni în piața moldovenească de gaze, cât și pentru folosirea infrastructurii de gaze din Ucraina (de pildă, capacitățile de înmagazinare) este esențial ca în regiune (Moldova, Ucraina și România) să se aplice fără excepții regulile pieței energetice europene unice.

Conectarea pe gaze naturale cu România face parte dintr-o agendă mai amplă de conectare cu sistemul energetic românesc ("Foile de parcurs în domeniul energetic"²), care conține și interconectarea pe energie electrică pe traseul Isaccea-Vulcănești-Chișinău.³ Accesul real la piața de gaze naturale din România ar spori securitatea energetică a țării, deoarece diversifică atât ruta, originea gazelor naturale livrate și furnizorii, diminuând presiunile geopolitice⁴. Intenția Rusiei de a ocoli tranzitul de gaze către UE prin Ucraina, prin construcția Nord Stream 2 și Turkish Stream, accentuează urgența de a conecta în timp rapid Moldova la rețeaua de transport și sursa de energie din România. Totodată, se impune stabilirea unui dialog strategic în domeniul energetic dintre Moldova și Ucraina la nivel de reglementatori, ministere de resort și operatori de sistem – ideal, cu sprijinul Comisiei Europene. Un asemenea dialog strategic moldo-ucrainean ar include coordonarea proiectelor energetice transfrontaliere, prevenirea situațiilor de criză și gestionarea consecințelor rezultate din acțiunile părților terțe (Rusia). Comisia Europeană, ca un arbitru neutru și credibil, ar putea facilita negocierea între Ucraina și Moldova pe acest subiect, dar și pe altele, în care există diferențe între cele două țări ce ar putea fi facilitate de aplicarea directivelor europene – de pildă, complexul hidro de pe Nistru, viteza cu care Ucraina se va conecta la sistemul european ENTSO-E pe energie electrică etc. De asemenea, un asemenea dialog ar sprijini și transparentizarea sectorului energetic în ambele state.

Abandonarea asistenței financiare europene a schimbat status-quo-ul proiectului. Finanțarea inițială din partea BERD și BEI, fiecare cu câte 41 mil. Euro, pentru construcția porțiunii Ungheni-Chișinău completa 10 mil. Euro grant nerambursabil din partea UE⁵, dar impunea și reforme în sectorul energetic⁶. Astfel, decizia autorităților moldovenești de a privatiza compania "Vestmoldtransgaz"⁷ are la bază două raționamente majore. În primul rând, prin transmiterea angajamentului de construcție a gazoductului către România, Guvernul moldovenesc a evitat un mecanism nou de "condiționalitate energetică", cu reforme ale căror implementare prevedea monitorizarea din partea BERD și BEI. Argumentul oficial al autorităților este însă că, pe de o parte, privatizarea constituie o oportunitate de a scuti statul

² Hotărârea Nr. 409 din 16.06.2015 cu privire la foile de parcurs în domeniul energetic pentru perioada 2015-2030, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=359712>

³ Acordul de împrumut pentru construcția interconectării pe energie electrică, în valoare de 80 mil. EUR, a fost semnat între Guvernul Moldovei și BERD și BEI în decembrie 2017, <https://radiochisinau.md/ministerul-economiei-a-semnat-acordurile-de-imprumut-cu-berd-si-bei-privind-interconectarea-retelelor-electrice-cu-romania---61000.html?fbrefresh=1513770759>

⁴ Nuțu O., Cenușă D., Extinderea gazoductului Iași-Ungheni spre Chișinău: Provocări și oportunități, Februarie 2016, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Extinderea_gazoductului_Iasi-Ungheni_spre_Chisinau.pdf

⁵ BERD și BEI oferă 82 de milioane de euro pentru dezvoltarea gazoductului Ungheni-Chișinău, 19 Decembrie 2016, <http://tvr Moldova.md/economic/berd-si-bei-ofera-82-de-milioane-de-euro-pentru-dezvoltarea-gazoductului-ungheni-chisinau/>

⁶ În iulie 2017, Parlamentul a votat în prima lectură acordul de împrumut cu BERD și BEI. La 7 februarie 2018, Agenția Proprietății Publice anunță despre acceptarea privatizării Vestmoldtransgaz de către compania Transgaz.

⁷ Agenția Proprietății Publice, 7 Februarie 2018, <https://app.gov.md/ro/content/comunicat-1>

de împrumuturi, iar, pe de altă parte, aceasta poate canaliza investițiile străine spre alte necesități, precum sporirea eficienței energetice.⁸ Iar, *în al doilea rând*, prin privatizarea Vestmoltransgaz, partea moldovenească de fapt a “concesionat” responsabilitatea pentru un proiect de infrastructură către un investitor privat extern – Transgaz.⁹ Transferul unui asemenea proiect strategic către un investitor străin ar fi devenit un avantaj incontestabil, dacă entitatea dispunea de o independență exhaustivă față de sectorul public. În realitate, investitorul român - Transgaz – este o companie de stat, supusă deciziilor politice ale statului român, care în perioada 2016-2018 a oferit sprijin politic și financiar partidului de la guvernare din Moldova. Mai exact, în timp ce UE își înăsprea instrumentul de condiționalitate față de guvernarea moldovenească, oficialii români i-au alocat un credit în valoare de 150 mil. EUR în perioada august 2016 - septembrie 2017.¹⁰ Pe de altă parte, se poate argumenta, prin faptul că conducta Ungheni-Chișinău nu va aparține nici Moldovagaz, nici autorităților de la Chișinău, se evită riscul ca, de pildă, Gazprom să încerce să obțină controlul asupra acestei conducte în contul datoriei istorice pentru gazele naturale neplătite. Un alt avantaj ar fi creșterea coerenței proiectului de interconexiune, acesta necesitând și realizarea de către Transgaz a unor lucrări în România (gazoductul Onești – Gherăiești – Lețcani și stații de comprimare la Onești și Gherăiești).

Prezentul raport analizează inițiativa de interconectare pe gaze naturale între România și Moldova prin extinderea interconectorului Iași-Ungheni în Moldova, dar și în România. Documentul identifică progresele deja atinse, dar și riscurile ce stau în calea construcției gazoductului atât pe partea românească cât și în Moldova. În primul capitol, raportul pune accentul pe fazele incipiente ale inițiativei de interconectare și examinează circumstanțele geopolitice și legale în care actorii interesați promovează interconectarea moldo-română pe gaze. Al doilea capitol trece în revistă procedura de privatizare a infrastructurii (Vestmoldtransgaz) și indică principalele evoluții în desfășurarea proiectului energetic. Al treilea capitol reflectă asupra situației din sectorul gazelor naturale românesc, dezvoltarea căruia în termeni de producție internă și capacitate de export are un rol esențial pentru funcționalitatea interconectorului. În fine, raportul propune un set de măsuri necesare pentru a asigura construcția unui gazoduct funcțional pe piața energetică din Moldova, până la Chișinău, dar și competitiv la nivelul prețului final stabilit pentru consumatori.

1. Originea gazoductului Ungheni-Chișinău: Diversificare pentru reducerea dependenței energetice?

Cea mai sigură soluție pentru garantarea unei securități energetice robuste este diminuarea dependenței energetice de o singură sursă și rută prin diversificare. Acest principiu explică logica proiectului de interconectare pe gaze naturale cu România. Pe lângă deficiențele structurale ale sistemului energetic din Moldova, în spatele deciziei de

⁸ De ce guvernul privatizează compania ce deține gazoductul Iași-Ungheni, 30 Octombrie 2017, <https://www.mold-street.com/?go=news&n=6632>

⁹ Nuțu O., Cenușă. D, Tofilat S., Cum obținem securitate energetică? Interconectarea pe gaze România-Moldova, 22 Februarie 2019, <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/1744-cum-obtinem-securitate-energetica-interconectarea-pe-gaze-romania-moldova>

¹⁰ Ultima tranșă din creditul de 150 de milioane oferit de România a ajuns la Ministerul Finanțelor de la Chișinău, 26 Septembrie 2017, <https://www.moldova.org/ultima-transa-din-creditul-de-150-de-milioane-oferit-de-romania-ajuns-la-ministerul-finantelor-de-la-chisinau/>

conectare la sistemul românesc există și raționamente politice și geopolitice.

1.1 Dependența de Rusia – o problemă structurală

Înainte de toate, în lipsa unor resurse energetice ușor accesibile, Moldova depinde de furnizările de energie din exterior. Cea mai severă dependență energetică este înregistrată în domeniul gazelor naturale, unde practic 100% din combustibil este importat din Rusia. Pe lângă producția de energie termică și energie pentru consumul intern, gazul natural servește ca materie primă pentru producția de energie electrică la Centrala termo-electrică Moldovenească de la Dnestrovsk (MGRES), proces controlat de regiunea transnistreană.

În realitate, există câteva riscuri cauzate de dependența față de Rusia. În primul rând, concernul rus Gazprom se regăsește, de sus în jos, în întregul sistem de gaze naturale din Moldova. Gazprom controlează peste 50% din acțiunile întreprinderii de stat care furnizează gazul rusesc în Moldova – MoldovaGaz, care importă peste 99% din totalul de gaz consumat în țară. Aceeași companie este la rândul său fondatoarea operatorului de transport Moldovatrangaz și controlează 70% din rețelele de distribuție de gaze ale țării (12 subsidiare), care deservesc consumatorii din Chișinău, Bălți și regiuni. Monopolul rusesc pe piața de gaze se menține deocamdată, în pofida încercărilor timide ale autorităților moldovenești de a aplica principiile din Pachetul Energetic II ("separarea funcțională") și Pachetul Energetic III de "separare efectivă"/"unbundling" a producătorului de furnizor. Astfel, teoretic, operatorii de sistem și de transport din sector trebuie să fie independenți legal, funcțional și la nivel de exercitare a drepturilor asupra infrastructurii de gaze de interesele furnizorilor. Altminteri, furnizorii existenți (în cazul nostru, Gazprom) ar putea bloca intrarea în piață a unor noi concurenți, cum s-ar întâmpla dacă ar fi finalizată interconectarea cu România și furnizorii români ar dori să intre în piața moldovenească. Deși procesul de "separare"/"unbundling" este deja demarat, finalizarea acestuia este extrem de anevoioasă și depinde de bunăvoința MoldovaGaz de a se alinia cerințelor legale, cât și de capacitatea ANRE de a-și îndeplini neîntârziat și pe deplin atribuțiile sale de certificare și monitorizare a conformității operatorilor din sector cu principiile de "separare".¹¹ Chiar dacă se reușește spargerea monopolului în sectorul gazelor până pe 31 decembrie 2019, în conformitate cu decizia Comunității Energetice din 2012¹², separarea are loc doar pe malul drept al Nistrului. În acest fel, operatorul din regiunea transnistreană (Tiraspoltrangaz) va activa în continuare în baza unei legislații paralele, neconforme cu cea moldovenească, în care se transpune acquis-ul energetic al UE.¹³

Particularitățile contractului de furnizare cu Gazprom creează *al doilea set de dezavantaje*. Semnat acum 13 ani, contractul cu Gazprom reflectă raportul de slăbiciune al Moldovei față de Rusia în anul 2006, când partea rusă a hotărât să majoreze prețurile pentru gazul natural livrat statelor ex-sovietice, în particular celor care se distanțau de Rusia în favoarea UE. Atunci, gazele naturale furnizate Moldovei s-au scumpit de două ori – de la 80 USD la 160 USD

¹¹ Articolul 7 privind Atribuțiile ANRE din Legea Nr. 108 din 27.05.2016 cu privire la gazele naturale, <http://lex.justice.md/md/%20365664/>

¹² Comunitatea Energetică, the State of Gas Market Integration in the Energy Community, Special Report for the CESEC High Level Group Meeting, 29 iunie 2018

¹³ Expert-Forum, War By Other Means. Kremlin's Energy Policy as a Channel of Influence. Comparative Case Studies From Ukraine, Moldova, Georgia, Romania and Hungary, April 2019, https://www.expert-group.org/media/k2/attachments/War_by_other_means.pdf

pentru 1000 m³, majorând cu circa 50% costul pentru consumatorul final.¹⁴ Din anul 2006, prețul pentru gazele livrate de Rusia a variat între 160 USD și aproape 400 USD pentru 1000 m³ (Vezi Tabelul 1), fără ca partea moldovenească să insiste pe negocierea unui nou contract mai avantajos.

Tabel 1. Volumul de gaze naturale procurate de Moldova de la S.A.D. "Gazprom"

	2005	2010	2013	2015	2016	2017
Volumul de gaze procurate pe malul drept al Nistrului (mil. m³)	1418,6	1187,8	1031,2	1008,5	1038,4	1033,9
Prețului mediu (USD/1000 m ³)	76.1	250.1	379,6	256	193.5	162

Sursa: ANRE¹⁵

Renegocierea contractelor cu Rusia ar trebui să analizeze atent oportunitatea folosirii cotațiilor internaționale ale petrolului pentru calcularea prețului la gaze¹⁶. Din cauza caracterului (geo)politic¹⁷ și artificial¹⁸, prețul petrolului este un criteriu riscant pentru stabilirea prețului de import pentru gazele naturale în țări cu o dependență energetică absolută. Din aceste motive, accesul la piața românească de gaze poate diminua influența factorilor exogeni incontrollabili, precum variația prețurilor petrolului prin aranjamente politice sau din cauza unor conflicte politico-militare cu implicarea producătorilor de petrol majori (Venezuela, Iran). Or, apariția mai multor furnizori sporește competiția și poate echilibra prețul final la gazele naturale pentru Moldova. De asemenea, existența unei alternative la achizițiile de gaze va consolida puterea de negociere a autorităților moldovenești în raport cu Gazprom. Expunerea masivă la datoria pentru gazele naturale produsă de consumul de gaze în regiunea transnistreană constituie *a treia dimensiune esențială* pentru dezvoltarea unei piețe a gazelor naturale robuste. Neclaritățile prevederilor contractuale între Moldovagaz și Gazprom permite administrației de la Tiraspol să neglijeze orice responsabilitate financiară pentru gazul folosit. Datoria acumulată până în prezent ajunge până la circa 7 mlrd. USD, iar discuția despre gestionarea acestei datorii este permanent amânată de către partea rusă. Autoritățile separatiste afirmă că Rusia achită pentru serviciile de tranzitare a gazului prin regiune cu gaze naturale¹⁹. Circa 135 mii de persoane (circa 30% din populația regiunii) ar beneficia de gaz gratuit, în volum de 140 m³ în perioada rece a anului (6 luni) și 27 m³ în celelalte 6 luni.²⁰ Subvențiile privind gazul gratuit vizează categoriile de pensionari, persoane cu

¹⁴ Ofensiva Rusiei: „războiul vinului” și gaze la prețuri dublate, 16 August 2016, <https://moldova.europalibera.org/a/27923204.html>

¹⁵ ANRE, Raport de activitate pentru 2017,

<http://anre.md/files/raport/Raport%20anual%20de%20activitate%20a%20ANRE%20in%20anul%202017.pdf>

¹⁶ Potrivit contractului cu Gazprom care datează din 2006, formula de calcul a prețului pentru gazul natural livrat Moldovei are la bază trei componente: 1) prețul mediu pentru gazul exportat în UE; 2) prețul mediu la păcură pe piața UE; și, 3) prețul mediu la gazoil 0.2.

¹⁷ Cenușa D., The Russian facto in Moldova's energy insecurity, May 2019, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Cenușa_Op-ed_12_Energy_sector.pdf

¹⁸ Începând cu anul 2016, Rusia concertează împreună cu statele OPEC diminuarea forțată a producției de petrol, cu scopul de a genera deficit și a spori prețul la petrol, redus în jumate de la 115 USD pentru baril de țitei în 2014 până la 63 USD în decembrie 2018.

¹⁹ Глава приднестровского государства подвел итоги первого года президентства (видео), Decembrie 2017, <http://www.dubossary.ru/news-6688>

²⁰ Бесплатный газ – реальная помощь, 11 Decembrie 2017, <https://tsv.md/besplatnyj-gaz-realnaya-pomoshh/>

dizabilități, ex-participanți la acțiunile militare de pe Nistru etc. Totodată, din comercializarea gazului rusesc pentru restul consumatorilor casnici și agenții industriali, autoritățile separatiste acumulează venituri la bugetul dezechilibrat al regiunii, înregistrând potrivit anumitor estimări circa 1,3 mld. USD în anii 2007-2016.²¹ Folosind accesul la gaze naturale ca resursă ieftină de producție a energiei electrice la MGRES, autoritățile separatiste au pus în mișcare o infrastructură de producție a criptovalutei²², care sporește consumul de energie și asigură venituri suplimentare.²³ Nesoluționarea problemei datoriei pentru gaze generează presiuni adiționale asupra întregii piețe de gaze, chiar dacă datoria îi revine MoldovaGaz, al cărui acționar majoritar este Gazprom. Vulnerabilitatea decidenților politici la factorul rusesc poate influența nefast negocierile pentru soluționarea diferendului transnistrean. În consecință, cele peste 6 mld. USD datorate de administrația de la Tiraspol pentru gazul rusesc neachitat ar putea fi preluate de autoritățile constituționale moldovenești ca precondiție pentru reintegrarea țării. *A patra dimensiune de risc* asociată cu Rusia este folosirea conductelor de gaze către Europa pe post de armă geopolitică. Astfel, construcția gazoductelor de ocolire (a se citi izolare) a Ucrainei de piața de gaze europeană, în nord prin Marea Baltică („Nord Stream 2”) și în sud prin Marea Neagră („Turkish Stream”) dezavantajează consumatorii moldoveni. Este foarte probabil ca, atunci când furnizorul rus va întrerupe livrarea de gaze naturale prin teritoriul ucrainean, Moldova să ajungă în „criză energetică”. Atât consumul casnic și industrial de gaze naturale, dar și de energie, va fi compromis, având în vedere că până la 80% din electricitatea utilizată în Moldova este produsă în regiunea transnistreană prin arderea gazelor naturale rusești. Incertitudinea regională în domeniul conductelor de gaze sporește suplimentar valoarea strategică a conductei Ungheni-Chișinău și a întregului pachet de interconectări cu România. Cooperarea cu partea ucraineană privind interoperabilitatea gazoductelor este la fel esențială (cu participarea Moldovatrangaz și cu referință la codul tehnic privind interoperabilitatea rețelelor de transport)²⁴, deoarece permite o diversificare a securității energetice moldovenești pe axa Vest-Est, în condițiile presiunilor Gazprom.

1.2 Interconectarea pe gaze: de la principiu intra-european la unul Est-European

Politica de diversificare a surselor și rutelor de energie în Europa de Est este puternic impulsionată de transformarea calitativă a discursului despre securitatea energetică la nivel european. În prima fază, în limitele Strategiei de securitate energetică lansată în 2014, UE a priorizat diminuarea vulnerabilităților sale la șocurile externe de ordin energetic. Diversificarea țărilor furnizoare și a rutelor de livrare figurează ca obiectiv pe termen-lung împreună cu integrarea pieței interne de energie²⁵. Prin urmare, a fost accelerată construcția de interconectări între țările UE pentru asigurarea unei furnizări neîntrerupte de gaze. Din acest considerent, UE alocă resurse financiare pentru

²¹ Expert-Forum, Energy, Russian Influence and Democratic Backsliding in Central and Eastern Europe. A Comparative Assessment and Case Studies from Belarus, Ukraine, Moldova, Hungary, Romania, Mai 2017, https://www.expert-group.org/media/k2/attachments/NED_Final_report.pdf

²² Anticoruptie.md, Criptorepublica, Martie 2019, <https://anticoruptie.md/preview?view=investigatii&id=515&lang=ro>

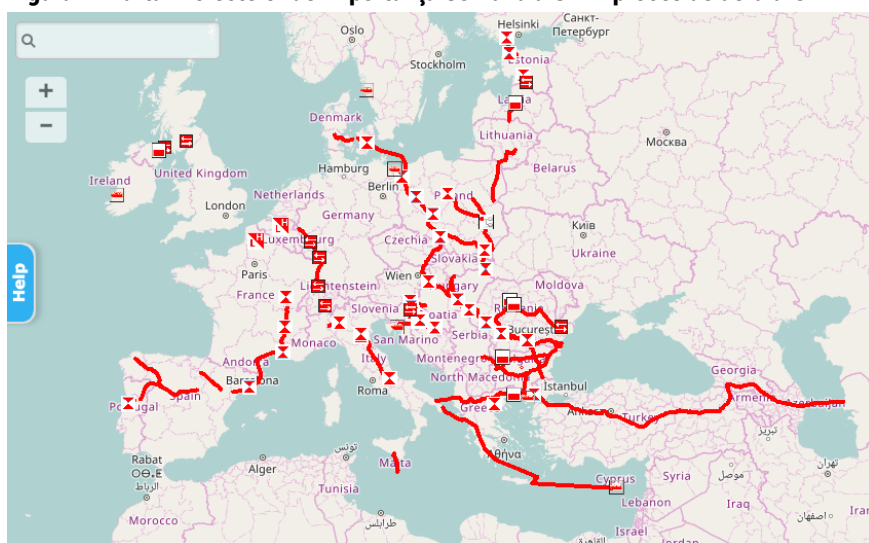
²³ Expert-Forum, War By Other Means. Kremlin's Energy Policy as a Channel of Influence. Comparative Case Studies From Ukraine, Moldova, Georgia, Romania and Hungary, April 2019, https://www.expert-group.org/media/k2/attachments/War_by_other_means.pdf

²⁴ Comunitatea Energetică, <https://www.energy-community.org/implementation/Moldova/GAS.html>

²⁵ Comisia Europeană, Energy security strategy, <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/energy-security-strategy>

proiecte de interconectare transfrontalieră pe gaze²⁶, folosind instrumentul “Facilitatea pentru Conectarea Europei” (5,3 mld EUR pentru perioada 2014-2020²⁷). În prezent indicatorul²⁸ folosit de UE pentru a măsura sustenabilitatea infrastructurii gazelor naturale s-a îmbunătățit în special în Europa Centrală (Republica Cehă, Ungaria și Slovacia), care și-a sporit capacitatea tehnică de a supraviețui la perturbările legate de potențialele sistări a livrărilor de gaze. În perioada 2009-2016, 17 state membre și-au ameliorat considerabil capacitățile de infrastructură, celelalte 11 țări UE fie au păstrat nivelul anterior de renovare a sectorului de gaze, fie nu au înregistrat niciun fel de progres.²⁹ Multiple proiecte de construcție a infrastructurii de interconectare sunt în desfășurare (în 2017 - 77 proiecte³⁰). Circa 100 de proiecte noi de interconectare au fost propuse spre finanțare în 2019.³¹ O serie de proiecte vizează interconectarea pe gaze naturale cu implicarea României, de care depind viitoarele capacități de producție internă și export de gaze.³²

Figură 1. Harta Proiectelor de Importanță Comună a UE în proces de derulare

Sursa: Comisia Europeană. Harta reprezintă următoarele elemente ale infrastructurii de gaze: terminale pentru gaze lichefiate, facilități de stocare, fluxuri inverse, compresoare de presiune, conducte.

²⁶ Comisia Europeană, Proiecte de Interes Comun, <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/infrastructure/projects-common-interest>

²⁷ Comisia Europeană, Connecting Europe Facility, <https://ec.europa.eu/inea/en/connecting-europe-facility/cef-energy>

²⁸ Indicatorul UE “N1 rule for gas” este folosit pentru măsurarea capacității infrastructurii gazelor naturale în țările UE de a rezista în cazul unor perturbații în sistemul de gaze pe durata unei zile în care se înregistrează o cerere pentru gaze excepțională, introdusă prin Regulamentul UE Nr. 994/2010 privind siguranța livrărilor de gaze, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:295:0001:0022:EN:PDF>

²⁹ Comisia Europeană, Second Report on the State of the Energy Union, Monitoring progress towards the Energy Union objectives – key indicators, Februarie 2017, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/swd-energy-union-key-indicators_en.pdf

³⁰ Idem.

³¹ Comisia Europeană, Lista proiectelor candidate la statutul de Proiecte de Importanță Comună pentru 2019, https://ec.europa.eu/info/consultations/consultation-list-candidate-projects-common-interest-gas-infrastructure_en

³² 1) TRA-N-655 Eastring - Romania; 2) TRA-F-286 Romanian-Hungarian reverse flow Hungarian section 1st stage; 3) TRA-N-377 Romanian-Hungarian reverse flow Hungarian section 2nd stage; 4) TRA-F-358 Development on the Romanian territory of the NTS (BG–RO–HU–AT)-Phase I; 5) TRA-N-139 Interconnection of the NTS with the DTS and reverse flow at Isaccea; 6) UGS-N-233 Depomures; 7) TRA-N-362 Development on the Romanian territory of the Southern Transmission Corridor; 8) TRA-N-964 New NTS developments for taking over gas from the Black Sea shore; 9) TRA-N-1322 Development on the Romanian territory of the NTS (BG–RO–HU–AT)-Phase II; 10) UGS-N-371 Sarmasel underground gas storage in Romania; 11) LNG-N-376 Azerbaijan, Georgia, Romania Interconnector - AGRI; 12) TRA-N-959 Further enlargement of the BG—RO—HU—AT transmission corridor (BRUA) phase 3

Eforturile de unificare a sistemelor energetice la nivel european urmăresc crearea unei „Uniuni Energetice”³³, în rezultatul căreia, de pildă, pentru energia electrică este prevăzută atingerea unor ținte de interconectare intra-europeană de 10% până în 2020 și respectiv de 15% până în 2030.³⁴ Pentru securizarea pieței de gaze, pe durata Președinției României, UE a reușit să ajungă la un consens cu privire la revizuirea Directivei privind Gazele Naturale³⁵, care prevede extinderea aplicabilității principiului de separare a producătorului de furnizor pentru toate conductele ce furnizează gaze către UE de către țări terțe. Proiectul Nord Stream 2 cade sub incidența noilor condiții pentru piața de gaze în UE, adoptate pe 15 aprilie 2019³⁶. Prin urmare, Gazprom este obligat să creeze noi companii de export, înfăptuind separarea, și să se conformeze legislației europene înainte de a livra gaze prin Nord Stream 2; desigur, Gazprom încearcă acum să obțină derogări de la noua regulă. Unele state membre încearcă să blocheze proiectul în baza altor reglementări, precum cele de mediu. Acest lucru poate amâna³⁷ darea în exploatare a gazoductului, criticat cu vehemență de Ucraina, SUA și mai multe țări UE (Polonia, Lituania, Estonia și Letonia etc.). Răspândirea practicilor europene în domeniul energetic are loc atât prin exportul de legislație, cât și prin coordonarea strânsă a măsurilor cu Comunitatea Energetică, din care face parte Moldova (din 2010) și alte țări din Parteneriatul Estic și Balcanii de Vest. Prin intermediul Comunității Energetice, UE a sugerat elaborarea unor planuri de acțiuni de pregătire a securității energetice inclusiv pentru țările Est-europene.³⁸ În mod separat, Secretariatul Comunității este în proces de implementare a unui plan de acțiuni pe gaze naturale³⁹, la realizarea căruia trebuie să fie creată o piață de gaze pan-europeană cât mai integrată. S-au intensificat eforturile regionale pentru coagularea capacităților piețelor de gaze prin instituirea Conectivității Energetice a Europei Centrale și de Sud (CESEC), în 2015.⁴⁰ Ultimul raport al CESEC arată că deși Moldova a adoptat Legea privind gazele naturale încă în mai 2016 care transpune acquis-ul european pe partea de furnizare a gazelor, lipsește legislația secundară ce ar asigura livrarea sigură și eficientă de gaze naturale (în particular, un plan de acțiuni pentru situații excepționale)⁴¹. Această situație a fost corectată relativ recent, prin adoptarea în 2019 a Hotărârii de Guvern a Regulamentului privind situațiile excepționale pe piața gazelor naturale și a Planului de acțiuni pentru situații excepționale pe piața gazelor naturale⁴². Mai mult decât atât, principiul de diversificare în sectorul energetic european s-a suprapus cu cel al conectivității în interiorul Parteneriatului Estic. În pachetul de acțiuni adunate în Livrabilele 2020 dedicate vecinilor estici ai UE, sub obiectivul de consolidare a conexiunilor intra-regionale a fost promovată expansiunea infrastructurii energetice (gaze

³³ Comisia Europeană, Energy Union Package, 25 Februarie 2015,

https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:1bd46c90-bdd4-11e4-bbe1-01aa75ed71a1.0001.03/DOC_1&format=PDF

³⁴ Comisia Europeană, Fourth report on the State of the Energy Union, 9 Aprilie 2019,

https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/fourth-report-state-of-energy-union-april2019_en_0.pdf

³⁵ Gas directive: Provisional agreement on new rules for gas pipelines to and from third countries, 13 Februarie 2019,

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/02/13/gas-directive-provisional-agreement-on-new-rules-for-gas-pipelines-to-and-from-third-countries/>

³⁶ Consiliul UE, Council adopts gas directive amendment: EU rules extended to pipelines to and from third countries, 15 Aprilie 2019, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/04/15/council-adopts-gas-directive-amendment-eu-rules-extended-to-pipelines-to-and-from-third-countries/>

³⁷ <https://www.intellinews.com/eu-approves-the-european-gas-directive-gazprom-submits-third-application-for-nord-stream-2-pipeline-route-through-danish-waters-159728/>

³⁸ Comisia Europeană, Securitatea Energetică Europeană, <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/energy-security-strategy>

³⁹ Comunitatea Energetică, Energy Community Gas Action 2020

⁴⁰ Comisia Europeană, Central and South Eastern Europe Energy Connectivity (CESEC),

<https://ec.europa.eu/energy/en/topics/infrastructure/high-level-groups/central-and-south-eastern-europe-energy-connectivity>

⁴¹ Raportul CESEC, The State of Gas Market Integration in the Energy Community, 29 Iunie 2018

⁴² <http://lex.justice.md/md/380171/>

naturale, electricitate) între țările Est-Europene și dintre acestea și țările UE. Din măsurile indicate în acest document operațional a făcut parte la fel accelerarea construcției interconectării Ungheni-Chișinău⁴³, prin oferirea unui sprijin financiar descris mai sus. Grantul practic nu a mai fost acordat (9 mil. EUR) ca urmare a privatizării Vestmoldtransgaz și preluării integrale a proiectului de către Transgaz.

1.3 Transpunerea legislației europene – un pas spre liberalizare, dar și o garanție sporită pentru gazoduct

Alinierea la legislația europeană reprezintă un angajament benevol asumat de autoritățile moldovenești prin semnarea Acordului de Asociere (2014) și apartenența la Comunitatea Energetică (2010). În linii mari, adoptarea normelor europene în materie energetică clarifică regulile de operare pe piață, consolidează rolul reglementatorului, creează un context favorabil pentru liberalizarea serviciilor de furnizare a energiei, prin facilitarea competiției și diversificării. Transpunerea legislației primare este parțială, iar în prezent Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică (ANRE) lucrează la dezvoltarea cadrului legal secundar, într-o consultare strânsă cu Secretariatul Comunității Energetice.

În mod particular, obiectivul de interconectare pe gaze naturale se regăsește în Legea cu privire la energetică⁴⁴ și Legea cu privire la gazele naturale⁴⁵. *Prima lege* prevede că organul central al administrației publice, referindu-se la Ministerul Economiei și Industriei, trebuie să promoveze extinderea interconexiunilor, precum și integrarea sectoarelor energetice naționale în piețele regionale (Art. 5, p. g). Totodată, aceeași lege indică faptul că ANRE este obligat să elimine restricțiile ce limitează sau în general împiedică fluxurile comerciale, inclusiv pe partea de gaze naturale. Adicional, Agenția urmează să stimuleze dezvoltarea interconexiunilor cu scopul de a acoperi necesitățile de consum, dar și de a contribui la conectarea țării la fluxurile energetice în interiorul Comunității Energetice (Art. 12, p. g). Legea la fel permite Guvernului să acorde infrastructurii energetice privind interesele economice generale sau de securitate, inclusiv în domeniul gazelor naturale, calificativul de obiect strategic (Art. 30 (1), (2)). Pentru construcția și întreținerea acestora, Guvernul poate impune obligații de serviciu public și poate institui și alte plăți dacă venitul obținut din utilizarea lor nu acoperă costurile. Astfel, atât autoritățile publice cât și instituțiile politice au la dispoziție un cadru legal extrem de favorabil pentru a accentua importanța interconectorului pe gaze cu România și respectiv a-l prioritiza în raport cu alte proiecte de investiții public-private și a-i asigura recuperarea investiției. A doua lege, cea pe gaze naturale, este mai explicită și definește de o manieră aproape exhaustivă aspectele legate de interconexiune. Câteva aspecte ale legii ies în evidență, precum: 1) competențele Guvernului la etapa de avizare a construcției proiectelor de infrastructură; 2) rolul de monitorizare a datelor tehnice și comerciale despre interconexiuni de către ANRE; 3) concretizarea responsabilităților operatorului sistemului de transport în gestionarea rețelelor (și congestiilor) și asigurarea compatibilității la nivel de interconector și, în eventualitate, de depozit de stocare a gazelor naturale (deocamdată inexistent).

⁴³ Eastern Partnership - 20 Deliverables for 2020 Focusing on key priorities and tangible results, 2017, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/swd_2017_300_f1_joint_staff_working_paper_en_v5_p1_940530.pdf

⁴⁴ Legea Nr. 174 din 21.09.2017 cu privire la energetică, <http://lex.justice.md/md/371969/>

⁴⁵ Legea Nr. 108 din 27.05.2016 cu privire la gazele naturale, <http://lex.justice.md/md/%20365664/>

Implementarea Pachetului Energetic III pe sectorul gazelor nu are loc uniform. Diverse aspecte ale legislației europene sunt transpuse parțial. Potrivit evaluărilor CESEC ce datează din 2018⁴⁶, gradul de realizare a acquis-ului energetic pe gaze nu depășește 50%. O apropiere mai simțitoare față de standardele europene este înregistrată în privința prevederilor legale ce oferă consumatorilor dreptul de a schimba distribuitorul de gaze naturale și reglementarea alocărilor capacităților în rețelele de transportare (ambele la nivel de 50%). Discuțiile pe marginea adoptării codurilor tehnice pentru alocarea capacităților în sistemele de transport și stabilirea unui tarif armonizat la transportarea gazelor sunt în derulare, dar nu finalizate.⁴⁷ Niciun progres major nu a fost semnalat în ceea ce ține de siguranța furnizării, ca urmare a faptului că lipsește legislația secundară (elaborată de ANRE) din care trebuie să rezulte un plan de acțiuni pentru garantarea livrărilor de gaze în situații de urgență (sub 40% nivel de implementare). Gradul de lichiditate a pieței de gaze este aproape de zero, deoarece lipsesc surse alternative de import de gaze. Acest deficit poate fi compensat de interconectarea cu România, odată ce se materializează (în jur de 40% nivel de implementare). De asemenea, lipsește orice claritate vizavi de stadiul actual al procesului de elaborare a metodologiei pentru setarea tarifelor la punctele de intrare și ieșire, pe care ANRE urma să-l finalizeze până la finele lui 2018, cu asistența Secretariatului Comunității Energetice⁴⁸, inclusiv elementele metodologice care să permită coexistența mai multor operatori. Această târăgănare limitează libertatea de achiziționare a gazelor naturale în afara cadrului contractual prestabilit, dar este cauzat în mare parte de monopolul absolut deținut de furnizorul rus, care va fi contestat doar după ce apare influxul de gaze dinspre România.

Comunitatea Energetică confirmă faptul că, chiar dacă legislația orizontală privind gazele naturale este în vigoare din 2016, lipsesc multiple norme secundare care ar pune în mișcare motoarele pieței de gaze. Astfel, Raportul privind stadiul implementării angajamentelor în cadrul Comunității Energetice pe anul 2018⁴⁹ estimează un grad de realizare de 22% pe secțiunea gaze naturale. La fel ca și CESEC, Comunitatea semnalează probleme la conformitatea legală cu modelul european pe dimensiunea separării efective a producătorului și furnizorilor de rețele, tarifelor la punctele de intrare-ieșire, transpunerea codurilor tehnice, liberalizarea pieței angro etc.⁵⁰ Lansarea Ghidului pentru separarea legală și funcțională în domeniul gazelor⁵¹ reprezintă o evoluție pozitivă reieșind din presiunea monopolului rusesc. Dar acest pas este incipient și are caracter de recomandare. Din aceste motive, niciunul din operatorii din sectorul gazelor nu a fost încă certificat de către ANRE după finalizarea procedurii de separare. Cu toate acestea, atât principiul de separare cât și alte elemente tehnice trebuie instituite cât mai devreme și până la finalizarea interconectării cu România, pentru a conferi o încredere sporită actualilor investitori români și a atrage investiții suplimentare în sectorul gazelor.

⁴⁶ Raportul CESEC, The State of Gas Market Integration in the Energy Community, 29 Iunie 2018

⁴⁷ ANRE, Republica Moldova mai aproape de implementarea Codurilor rețelelor de gaze naturale, 2 aprilie 2019, <http://anre.md/ro/content/republica-moldova-mai-aproape-de-implementarea-codurilor-re%C8%9Belelor-de-gaze-naturale>

⁴⁸ Raportul CESEC, The State of Gas Market Integration in the Energy Community, 29 Iunie 2018

⁴⁹ <https://www.energy-community.org/implementation/IR2018.html>

⁵⁰ Comunitatea Energetică, <https://www.energy-community.org/implementation/Moldova/GAS.html>

⁵¹ Ghidul pentru separarea legală și funcțională în domeniul gazelor, <http://anre.md/ro/content/ghiduri>

2. Privatizarea Vestmoldtransgaz și obstacolele în construcția conductei Ungheni-Chișinău

Gazoductul existent Iași-Ungheni a fost dat în exploatare pe 27 august 2014 și este operat de întreprinderea Vestmoldtransgaz⁵². Interconectorul are o lungime de 43,2 km, din care 10,5 km se află pe teritoriul RM. Capacitatea anuală de transport considerată inițial prin acest gazoduct constituie 1,5 mlrd. m³, care ar acoperi întreg consumul de gaze al RM de circa 1 mlrd. m²/an, cu excepția regiunii din stânga Nistrului. Trebuie menționat însă că o dimensionare de 1,5 mlrd. m³/an corespunde la un debit orar de 175 000 mc/h, insuficient pentru a acoperi vârfurile de consum de iarnă ale malului drept, de circa 250 000 mc/h. Circa 63-64% din totalul consumului de gaze din RM este înregistrat în mun. Chișinău, unde sunt amplasate și principalele centrale de producere a energiei electrice și termice CET-1 și CET-2. Din acest considerent extinderea gazoductului existent Iași-Ungheni până la Chișinău are o importanță majoră pentru consolidarea securității energetice a Moldovei.

Construcția gazoductului Iași-Ungheni a constituit prima etapă pentru realizarea interconectării depline a Moldovei la infrastructura de gaze a Uniunii Europene. Pentru a putea acoperi integral consumul de gaze, este necesară realizarea următoarei etape, care include două componente:

- **Construcția gazoductului Ungheni-Chișinău**, care va avea o lungime de 120 km și un cost estimativ de 93 mil. EUR;
- **Construcția gazoductului Onești-Gherăiești-Lețcani** cu 2 stații de comprimare pe teritoriul României. Conducta de gaze de pe teritoriul României va avea o lungime de 165 km, iar investițiile sunt estimate la 174 mil. EUR⁵³.

Inițial construcția conductei magistrale Ungheni-Chișinău urma a fi efectuată de Guvernul moldovean prin intermediul Î.S. „Vestmoldtransgaz”, fără a fi anunțate careva intenții de privatizare a operatorului de stat. Nici foaia de parcurs privind interconectarea, nici acordurile semnate cu partenerii de finanțare nu prevedeau privatizarea întreprinderii care operează gazoductul Iași-Ungheni. Mai mult decât atât, pe parcursul ultimilor 5 ani decidenții politici din Moldova au făcut declarații despre importanța realizării lucrărilor de interconectare, însă nici unul din termenii anunțați privind finalizarea interconectării nu a fost respectat.

În iunie 2014, până la finalizarea construcției gazoductului Iași-Ungheni, viceministrul economiei Tudor Copaci anunța despre contractarea experților care vor pregăti studiul de fezabilitate pentru prelungirea gazoductului până la Chișinău⁵⁴. Tot în iunie 2014 a fost semnat un amendament la Acordul de finanțare dintre Moldova și Comisia Europeană privind acordarea unui grant de 10 mil. EUR pentru construcția gazoductului Ungheni-Chișinău. În cadrul unei conferințe de presă din septembrie 2014, ministrul economiei de atunci, Andrian Candu, anunța că studiul de fezabilitate va fi finalizat în februarie 2015, iar până la sfârșitul anului 2015 gazoductul Ungheni-Chișinău va fi construit⁵⁵. Ulterior în noiembrie 2014 prim-ministrul Iurie Leancă anunța deja un nou termen pentru finalizarea lucrărilor – august 2016⁵⁶.

În mai 2015, primii miniștrii din România și Republica Moldova semnează un "Memorandum de înțelegere între

⁵² Hotărârea Guvernului nr. 501 din 01 Iulie 2014 cu privire la fondarea Î.S. „Vestmoldtransgaz”

⁵³ Planul de dezvoltare al Transgaz pentru 2018-2027, pag. 46, <https://bit.ly/2KrPNeM>

⁵⁴ Interviu viceministrului economiei Tudor Copaci pentru portalul bani.md, 03 Iunie 2014, <https://bit.ly/2MXSV12>

⁵⁵ Conferința de presă din 10 Septembrie 2014 a ministrului economiei Andrian Candu, min. 24, <https://bit.ly/2SKsiSs>

⁵⁶ Emisiunea „Puterea a patra” din 28 Noiembrie 2014 cu Iurie Leancă, min. 36, <https://bit.ly/2THQCSq>

Guvernul României și Guvernul Republicii Moldova privind realizarea proiectelor necesare interconectării rețelelor de gaze naturale și energie electrică din România și Republica Moldova⁵⁷. Memorandumul este important prin aceea că prevede la Art.3 (3) angajamentul părților privind asigurarea unui debit orar de 250 000 mc/h (2,2 mlrd. mc / an), respectiv a unei presiuni de 45 bari în graniță, parametri suficienți acoperirii a 100 % din consumul de gaze al malului drept.

Prin Hotărârea Guvernului nr. 409 din 16.06.2015 au fost aprobate foile de parcurs privind realizarea proiectelor energetice de interconectare cu UE (România). Potrivit documentului, era preconizat ca lucrările de construcție a gazoductului să se desfășoare în perioada 2016-2017, iar darea în exploatare să fie efectuată la finele anului 2017⁵⁸. Documentul respectiv nu prevede intenția autorităților centrale de a privatiza interconectorul existent. În decembrie 2016 Ministerul Economiei a semnat acordurile de finanțare cu BERD și BEI pentru construcția gazoductului până la Chișinău. Băncile europene urmau să acorde împreună circa 80 mil. EUR, suplimentar la grantul 10 mil. EUR din partea Comisiei Europene. Era preconizat ca aceste fonduri să fie transmise către Î.S. „Vestmoldtransgaz” care va construi și va exploata gazoductul⁵⁹. Ulterior prim-ministrul Pavel Filip a anunțat în martie 2017 despre decizia Comisiei Europene de a mări partea de grant de la 10 mil. EUR la 40 mil. EUR pentru proiectul de interconectare⁶⁰, știrea dovedindu-se ulterior a fi o confuzie cu grantul de 40 mil. EUR pentru interconexiunea de energie electrică. La fel, premierul anunțase atunci un nou termen de finalizare a lucrărilor – sfârșitul anului 2018. Mai recent, în aprilie 2019 ministrul economiei Chiril Gaburici a menționat că gazoductul trebuie să fie operațional către finele anului curent⁶¹.

2.1 Privatizarea Vestmoldtransgaz și licitațiile de contractare

Oțiunea de privatizare a întreprinderii de stat „Vestmoldtransgaz” a fost vehiculată pentru prima dată în spațiul public de către viceministrul economiei Vitalie Iurcu, în cadrul ședinței Parlamentului din 21 iulie 2017, când a fost votată în prima lectură ratificarea acordurilor de finanțare cu BERD, BEI și UE privind construcția gazoductului Ungheni-Chișinău⁶². Decizia a fost oarecum surprinzătoare, ținând cont de faptul că fuseseră negociate și semnate acordurile de finanțare (nu și ratificate), inclusiv pentru componenta de grant anunțată de 10 mil. de EUR. Mai târziu autoritățile au motivat decizia prin faptul că Guvernul intenționează astfel să evite creșterea datoriilor bugetului, conform angajamentelor asumate prin memorandumul încheiat cu Fondul Monetar Internațional (FMI)⁶³. Președintele comisiei parlamentare pentru economie, buget și finanțe, Ștefan Creangă, declara înainte de privatizare că lucrările de construcție a gazoductului vor fi executate până la finele anului 2018⁶⁴.

Privatizarea „Vestmoldtransgaz” prin preluarea de către întreprinderea română „Transgaz” ar trebui analizată din cel puțin 2 aspecte: „Transgaz” s-a ocupat de realizarea proiectului tehnic pentru conducta magistrală Chișinău-Ungheni și tot ei vor efectua construcția porțiunii de gazoduct de pe teritoriul României. Funcționalitatea deplină a gazoductului depinde inevitabil de lucrările pe segmentul românesc, indiferent cât de rapid va fi construită porțiunea de gazoduct din Moldova. Astfel pe 27.10.2017 Agenția Proprietății Publice a anunțat licitația pentru privatizarea mai multor active, inclusiv întreprinderea „Vestmoldtransgaz” pentru suma de 180 mil. MDL⁶⁵. Condițiile concursului de

⁵⁷ <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/171293>

⁵⁸ HG 409 din 16 Iunie 2015, anexa 2, p. 25

⁵⁹ Comunicat de presă al Ministerului Economiei din 19 Decembrie 2016, <https://bit.ly/2E1N3AU>

⁶⁰ Reportaj Prime: „Vizită fructuoasă. Pavel Filip: Gazoductul Iași - Chișinău, gata până în 2018”, 23 Martie 2017, <https://bit.ly/2DpiZxI>

⁶¹ Comunicat de presă al Ministerului Economiei din 26 Aprilie 2019, <https://bit.ly/2UGVd6P>

⁶² Stenograma ședinței Parlamentului din 21 Iulie 2017, pag. 35, <https://bit.ly/2wDBoUG>

⁶³ Mold-street.com: „De ce Guvernul privatizează compania ce deține gazoductul Iași-Ungheni”, 30 Octombrie 2017, <https://www.mold-street.com/?go=news&n=6632>

⁶⁴ Europa liberă: „Dedesubturile tranzacției de privatizare a companiei care gestionează gazoductul Iași-Ungheni”, 10 Noiembrie 2017, <https://bit.ly/2WUI3Wj>

⁶⁵ Comunicat APP concurs de privatizare din 27 Octombrie 2017, <https://bit.ly/2GkzW08>

privatizare au inclus obligația participantului de a investi "minim" 93 mil. EUR în decurs de 2 ani⁶⁶. La 26.02.2018 Comisia pentru desfășurarea concursurilor de privatizare a desemnat SRL „Eurotransgaz” drept câștigător al concursului pentru suma de 180,2 mil. MDL, iar pe 28 martie 2018 a fost semnat contractul de privatizare. Potrivit notei informative la Hotărârea de Guvern privind aprobarea contractului de privatizare, până la dobândirea dreptului de proprietate au fost prevăzute un șir de condiții suspensive⁶⁷, și anume:

- Adoptarea și intrarea în vigoare a amendamentului la *Legea nr. 105 din 09.06.2017 privind declararea utilității publice pentru lucrările de interes național de construcție a gazoductului de transport de gaze pe direcția Ungheni-Chișinău*, care: (i) să prevadă sursa despăgubirilor datorate în urma exproprierii terenurilor; (ii) derogarea de la procedura de negociere de către „Vestmoldtransgaz” cu proprietarii terenurilor afectate; (iii) să fie asigurate cu titlu gratuit în favoarea „Vestmoldtransgaz” drepturile necesare asupra terenurilor expropriate; (iv) să fie prevăzute derogările necesare pentru obținerea autorizației de construcție și (v) să fie prevăzute condițiile necesare pentru începerea lucrărilor;
- Obținerea din partea ANRE a acordului pentru reorganizarea „Vestmoldtransgaz” în societate cu răspundere limitată, cu menținerea licenței de transport al gazelor naturale;
- Obținerea opiniei din partea Consiliului Concurenței cu privire la transferul dreptului de proprietate, reorganizare și majorarea capitalului social al „Vestmoldtransgaz”;
- Emiterea autorizației de construcție pentru efectuarea lucrărilor de construcție a gazoductului; Asigurarea în beneficiul „Vestmoldtransgaz” a dreptului de uz și servitute asupra tuturor terenurilor afectate de construcția gazoductului, scoaterea terenurilor de sub circuitul agricol (după caz) și înscrierea acestora în Registrul bunurilor imobile în beneficiul „Vestmoldtransgaz”.

Semnarea documentelor privind finalizarea procesului de privatizare a avut loc pe 6 septembrie 2018⁶⁸. Prin semnarea Certificatului de finalizare părțile au confirmat că au fost îndeplinite condițiile suspensive pentru intrarea în vigoare a contractului de privatizare și practic de la această dată începe să curgă termenul de 2 ani pentru realizarea obligatorie a investiției. În perioada septembrie 2018 – aprilie 2019 întreprinderea a desfășurat câteva licitații pentru a selecta antreprenorii care vor desfășura lucrările de construcție a gazoductului.

Primul anunț despre licitație a fost publicat în Buletinul Achizițiilor publice pe 28 septembrie 2018 și includea 7 loturi⁶⁹. Deși termenul de depunere a ofertelor a fost prelungit, societatea a primit câte o ofertă pentru lotul 5 „Execuție lucrări la stația de reglare și măsurare” și lotul 7 „Complex administrativ Ghidighici”. Pentru loturile 1-4 care prevăd construcția gazoductelor de transport și lotul 6 care include construcția gazoductului de distribuție nu au fost depuse oferte. Până în ianuarie 2019 au fost desfășurate alte 2 licitații, în cadrul cărora s-a reușit identificarea câștigătorului pentru un singur lot. La licitația repetată din noiembrie 2018 situația nu s-a schimbat, iar comisia de achiziții a anulat procedura de licitație din lipsa ofertelor⁷⁰. Potrivit informației difuzate de „Vestmoldtransgaz” despre a 3-a licitație, la data de 14 ianuarie 2019 a fost încheiat contractul de achiziție a lucrărilor pentru lotul 7 construcția Complexului administrativ Ghidighici⁷¹. În martie 2019 a fost semnat contractul pentru construcția lotului 4 al proiectului⁷², iar în aprilie 2019 a fost anunțată semnarea contractelor și pentru celelalte 5 loturi rămase⁷³. Conform prevederilor documentației de licitare, termenul maxim de executare a lucrărilor constituie până la 12 luni

⁶⁶ https://app.gov.md/sites/default/files/comunicat_informativ_ro.pdf

⁶⁷ Nota informativă la HG 261 din 28 Martie 2018, <https://bit.ly/2TJircO>

⁶⁸ Comunicat de presă al MEI din 06 Septembrie 2018, <https://bit.ly/2MX4xRQ>

⁶⁹ Anunțul Vestmoldtransgaz din 14 Septembrie 2018 privind achizițiile planificate, <https://bit.ly/2Dq7HJI>

⁷⁰ Comunicat Vestmoldtransgaz din 19 Decembrie 2018, <https://bit.ly/2EU0Uy>

⁷¹ Comunicat Vestmoldtransgaz din 23 Ianuarie 2019, <https://bit.ly/2HVB75M>

⁷² Comunicat Vestmoldtransgaz din 21 Martie 2019, <https://www.vmtg.md/images/20190321144604.pdf>

⁷³ Comunicat Vestmoldtransgaz din 26 Aprilie 2019, https://www.vmtg.md/images/doc/COMUNICAT_VMTG.pdf

de la emiterea ordinului de începere a lucrărilor.⁷⁴ Cel mai probabil, licitațiile inițiale au fost anulate din lipsa de interes a potențialilor ofertanți la condițiile inițiale de termene strânse și penalități în eventualitatea unor întâzieri, riscul cel mai mare perceput de companii fiind dificultatea găsirii forței de muncă (în special sudori, șefi de șantier) și de materiale. Într-adevăr, în toată regiunea (inclusiv în România) există acest risc din cauza migrației forței de muncă și a construcțiilor altor conducte în regiune, aspecte care ar putea afecta finalizarea construcției atât în România, cât și în Moldova.

2.2 Finele lui 2019 – un termen limită crucial

În decembrie 2019 expiră contractul actual de furnizare a gazelor, semnat cu S.A.D. „Gazprom”. Respectiv negocierile privind semnarea unui nou contract urmează a fi demarate câteva luni mai devreme. Dacă gazoductul spre România nu este dat în exploatare până la începerea tratativelor cu furnizorul rus, Moldova nu dispune de surse alternative de procurare a gazelor și are mari dificultăți de negociere cu „Gazprom”. Cu toate că Moldova este într-o situație dificilă, este necesar ca agenda de negociere a noului contract de livrare a gazelor să prevadă neapărat **excluderea clauzelor abuzive, conținute în actualul contract:**

- Livrarea gazelor de către SA „Moldovagaz” pe malul drept în comun cu regiunea separatistă, fără ca ultima să plătească pentru gazele consumate, fapt care va conduce la majorarea în continuare a datoriilor față de „Gazprom”;
- Repartizarea abuzivă a veniturilor din tranzitul de gaze în proporție de 50/50 între Moldova și autoritățile separatiste⁷⁵. Prin această clauză bugetul public pierde anual peste 20% din veniturile din tranzitul de gaze în favoarea Tiraspolului. Dacă veniturile respective ar fi revenit malului drept, aceasta ar fi contribuit la reducerea tarifului final pentru consumatorii din Moldova cu între 2-6%;
- Excluderea prevederilor privind soluționarea litigiilor în Arbitrajul comercial pe lângă Camera de Comerț și Industrie din Moscova și introducerea clauzei de examinare a litigiilor în arbitrajul internațional din Stockholm, după cum este prevăzut în contractul de livrare a gazelor între Ucraina și Rusia.

De asemenea, este foarte important ca viitorul contract să nu conțină clauze care ar putea împiedica intrarea în piață a furnizorilor din alte țări (România, odată cu finalizarea gazoductului, dar și Ucraina, pentru eventuala furnizare a unor cantități de gaze într-o situație de criză).

Spre regret guvernarea de la Chișinău a tergiversat cu bună știință procesul de interconectare pe parcursul ultimilor 4 ani și pornește din poziții extrem de slabe în viitoarele tratative cu „Gazprom”. Profitând de poziția monopolistă privind livrarea gazelor în Moldova, precum și de slăbiciunea instituțiilor moldovenești, mai mult sau mai puțin justificată, Rusia prin intermediul concernului „Gazprom” va continua să-și promoveze agenda strategică în Moldova.

2.3 Perspectivele post-2019

Diversificarea surselor de aprovizionare cu gaze a Moldova va permite realizarea a 3 obiective: (i) consolidarea securității energetice și diminuarea dependenței față de gazele rusești; (ii) fortificarea pozițiilor de negociere a condițiilor contractuale cu „Gazprom”, și (iii) crearea unei piețe concurențiale care ar contribui la reducerea prețului de procurare a gazelor. Din punct de vedere tehnico-economic, soluția optimă pentru atingerea obiectivelor enunțate este operaționalizarea livrării gazelor în regim de revers prin magistralele transbalcanice existente, care sunt utilizate

⁷⁴ Anunțul Vestmoldtransgaz din 21 Martie 2019 privind achizițiile planificate, <https://bit.ly/2KrOYmc>

⁷⁵ Art. 3.2 din contractul nr. 2GM-07 din 2006 privind tranzitul de gaze pe teritoriul RM, <https://bit.ly/2IavVwU>

Veniturile din tranzitul gazelor se repartizează după cota 50/50 între „Moldovatrangaz” și „Tiraspol-Transgaz”, deși 71% din lungimea gazoductelor magistrale se află pe teritoriul RM și doar 29% - în stânga Nistrului.

pentru a tranzita gaze din Federația Rusă către Bulgaria, Grecia și Turcia. Acest proiect necesită investiții mult mai reduse, este mai avantajos economic în comparație cu interconectorul Iași-Ungheni-Chișinău și are un impact mai redus asupra tarifului pentru serviciul de transport al gazelor. Cu toate acestea, din motive incerte soluția dată nu este discutată la nivelul decidenților politici, Memorandumul interguvernamental privind fluxurile inverse de gaze pe conductele trans-balcanice fiind semnat în 2016 fără partea moldovenească⁷⁶. Trebuie menționat și că pentru utilizarea acestor conducte în regim de flux invers sunt necesare investiții în alte țări (Bulgaria, România) pe care numai CESEC poate să le coordoneze. Pe de altă parte, o investigație ICIS⁷⁷ arăta anul trecut că nici măcar în România, țară membră UE și în care se aplică pe deplin regulile Pachetului Trei, conducta de tranzit deținută de compania românească Transgaz nu aplică regulile europene ale accesului terței părți. Adică, de facto, Gazprom controlează conducta și nu permite altor furnizori s-o acceseze deși există capacitate disponibilă. Motivele sunt amestecate, atât lipsa de voință a autorităților române, cât și presiunile Gazprom permițând continuarea acestei situații. Cu atât mai mult ar fi dificil accesul în Ucraina și Moldova la aceste conducte după regulile europene.

Un aspect important în consolidarea securității de livrare a gazelor vizează intențiile autorităților ruse de a sista tranzitul de gaze pe teritoriul Ucrainei. Actualmente livrarea gazelor naturale de la „Gazprom” în Moldova este efectuată exclusiv prin intermediul gazoductelor magistrale din Ucraina. De asemenea, „Gazprom” tranzitează prin Ucraina circa 40-50% din volumul de gaze exportate în UE⁷⁸. După declanșarea conflictului militar în estul Ucrainei și anexarea Crimeei, Rusia a demarat construcția a 2 gazoducte magistrale – Nord Stream 2 și Turkish Stream. Decizia dată a fost dictată de interesul Moscovei de a ocoli teritoriul ucrainean la exportul de gaze în UE, precum și de a reduce veniturile Ucrainei obținute din tranzitarea gazelor rusești. În decembrie 2019 expiră contractul de tranzit al gazelor prin Ucraina, iar în prezent părțile negociază un nou contract, cu participarea Comisiei Europene⁷⁹. Tranzitul de gaze prin Ucraina nu va putea fi evitat începând cu 2020, deși „Gazprom” realizează în regim accelerat construcția celor două gazoducte alternative:

- **Gazoductul „Nord Stream 2”**,⁸⁰ care va avea o capacitate de 55 mlrd. m³ de gaze anual și o lungime de 1230 km. Lucrările de construcție au demarat în septembrie 2018. Prin intermediul acestui coridor vor fi exportate gaze în Germania. Însă construcția gazoductului EUGAL, care prelungeste magistrala Nord Stream 2 pe teritoriul Germaniei, urmează să fie finalizată spre sfârșitul anului 2020⁸¹;
- Celălalt gazoduct, **„Turkish Stream”**,⁸² include două conducte magistrale cu o capacitate de 15,75 mlrd. m³ fiecare, având o lungime totală de 1850 km. Prima magistrală va alimenta Turcia, iar prin cealaltă conductă vor fi exportate gaze către țările UE. Momentan sunt analizate două opțiuni de export: către Europa Centrală și de Est (Bulgaria, Serbia, Ungaria și Austria) sau către Grecia și Italia. Exportul de gaze prin Turkish Stream poate începe numai după construirea infrastructurii respective în țările care urmează să primească gazele rusești. Bulgaria urmează să construiască gazoducta magistrală în următorii 2 ani⁸³. Însă gazoductul poate deveni pe deplin operațional nu mai devreme de 2021-2022⁸⁴. Privitor la opțiunea a 2-a de export, Grecia și Italia planifică să construiască interconectorul „Poseidon”, iar decizia investițională abia urmează a fi luată în primul semestru din 2019.

După anul 2022 ar putea deveni operaționale rutele alternative ale „Gazprom”-ului spre piața UE, fapt care va spori riscul de sistare a tranzitului de gaze prin Ucraina. Este imperativ necesar ca până la acel moment Moldova să

⁷⁶ <http://balkanenergy.com/mou-on-reverse-flows-on-trans-balkan-gas-pipeline-signed-region-12-september-2016/>

⁷⁷ ICIS: <https://www.icis.com/explore/resources/news/2018/06/11/10230529/key-eastern-gas-route-remains-blocked-despite-eu-access-rules/?redirect=english>

⁷⁸ Бизнес Цензор, „Сможет ли Газпром отказаться от украинского транзита газа”, <https://bit.ly/2GGyHYD>

⁷⁹ Kiyv Post, „Sefcovic to visit Moscow to set date of talks on gas transit to EU via Ukraine”, <https://bit.ly/2WJwGDO>

⁸⁰ <http://www.gazprom.ru/projects/nord-stream2/>

⁸¹ Eugal, <https://www.eugal.de/en/eugal-pipeline/project-phases/>

⁸² <http://www.gazprom.ru/projects/turk-stream/>

⁸³ Comunicat Bulgartrans din 03 Aprilie 2019, <https://bit.ly/2Z98I7v>

⁸⁴ Globalenergy, „Russia-Ukraine transit talks: The risks to gas in Europe”, <https://bit.ly/2EUztiO>

dispună de infrastructură funcțională pentru a putea importa gaze din UE prin România. Rămâne în continuare o neclaritate privind asigurarea cu gaze naturale a Transnistriei în condițiile stopării tranzitului prin Ucraina.

O altă dilemă privitor la realizarea proiectului de interconectare este dacă Moldova va putea procura gaze din România începând cu ianuarie 2020. În eventualitatea în care tronsonul Ungheni-Chișinău va fi construit până la finele anului 2019, importul de gaze din România oricum va rămâne condiționat de finalizarea lucrărilor pe partea românească. Diversificarea surselor de procurare a gazelor are o importanță geostrategică deosebită în contextul negocierii cu „Gazprom” a unui nou contract de import a gazelor. Obiectivul prioritar urmărit de concernul rus va fi cel mai probabil menținerea schemei contractuale existente prin care sunt finanțate autoritățile neconstituționale din stânga Nistrului, iar „Moldovagaz” prestează servicii de „legalizare” a acestei finanțări, preluând întreaga povară financiară pentru gazele consumate în regiunea transnistreană. Dependența de gazele rusești este principalul instrument folosit de „Gazprom” pentru a constrânge autoritățile moldovenești să accepte aceste reguli dezavantajoase. Constrângerea respectivă va fi lichidată din momentul în care interconectorul va deveni funcțional, iar Chișinăul va dispune de pârghii pentru a pune capăt schemei contractuale existente. Aceasta va contribui semnificativ la avansarea procesului de soluționare a conflictului transnistrean și de reintegrare a țării. Chiar dacă Moldova încă nu va putea importa gaze din România începând cu decembrie 2019, proiectul de interconectare trebuie realizat, ținând cont de importanța geostrategică și de consolidare a securității energetice. Posibilele întârzieri în România nu trebuie să fie un pretext pentru nefinalizarea conductei în Moldova.

În același timp, trebuie găsite soluții pentru o eventuală criză a gazelor, nu neapărat cauzate de ocolirea Ucrainei ci, de pildă, întreruperea furnizării Gazprom către Moldova pe motive politice, sub pretextul datoriilor istorice, sau din alte motive, chiar ca pârghie de presiune pentru negocierea contractelor în acești ani. Ucraina are rezerve de gaze și acces la piața europeană de gaze, fapt care în timp foarte scurt după 2014 a eliminat monopolul și șantajul Gazprom. Trebuie investigată posibilitatea ca, la o eventuală întrerupere a gazelor rusești, să existe posibilitatea accesului de urgență la gaze furnizate din și prin Ucraina. Actualmente, există mai multe restricții, atât tehnice, cât și de reglementare și comerciale. Cele tehnice provin din faptul că sistemul de gaze ucrainean este conceput pentru un anumit nivel de presiuni și fluxuri care ar face dificilă folosirea conductelor existente pentru furnizarea în Moldova. Există însă și restricții care țin de reglementări și practici și care ar putea fi rezolvate relativ facil: de pildă, cel mai mare tarif de ieșire din sistemul ucrainean este la granița cu Moldova. Este nevoie ca autoritățile din Ucraina și Moldova să discute deschis aceste probleme pentru rezolvarea lor, sub medierea Secretariatului Comunității Energetice. O variantă ideală ar fi o negociere comprehensivă pe chestiuni de interes comun pentru Ucraina și Moldova cu sprijinul Comisiei Europene, care are, cel puțin în domeniul energetic, o mare credibilitate la Kiev, cu sprijinul acordat după momentul 2014 pentru diversificarea surselor de gaze pentru Ucraina și accesul la gaze din piața europeană. Într-un format trilateral, se pot discuta chestiuni spinoase și pentru care există diferențe între cele două state:

- Chestiunea complexului hidroenergetic de pe Nistru, a cărui extindere ar afecta alimentarea cu apă pentru cca 80% din populația Moldovei
- Viteza reală a conectării sistemului electroenergetic din Ucraina la sistemul european (ENTSO-E); din motive tehnice legate de fluxurile de energie între cele două state, Moldova va trebui să adere în același timp cu Ucraina la sistemul ucrainean, cu efect asupra interconectării cu România
- Identificarea restricțiilor de reglementare și tehnice care ar împiedica accesul Moldovei la sistemul de gaze ucrainean pentru fluxuri în ambele direcții și promovarea ca proiecte prioritare pentru finanțare europeană a proiectelor care ar înlătura aceste bariere pe termen cât mai scurt, pentru a evita o eventuală criză energetică în Moldova în următorii ani. De asemenea, chiar pentru interconectorul cu România, accesul fizic și comercial la sistemul ucrainean și depozitele sale subterane de gaze ar permite folosirea optimă a acestuia la capacitate maximă. Actualmente, chiar dacă Moldova ar dori să importe cantități maxime pe

viitorul interconector finalizat, capacitatea totală maximă de 1,5-2,2 mld m³ ar putea fi folosită doar la jumătate – vara – deoarece Moldova nu are capacități de înmagazinare subterană. Prin interconectarea fizică și comercială cu Ucraina s-ar putea importa constant, înmagazina în Ucraina și extrage și transporta iarna înapoi în Moldova prin conductele actuale. Prin convingerea ambelor state să devină realmente părți la piața unică de energie europeană și înlăturarea barierelor tehnice cu investiții finanțate parțial de UE va putea crește concurența în piețele de gaze, toți consumatorii având acces la toți furnizorii din regiune.

2.4 Natura obstacolelor în calea construcției gazoductului Ungheni-Chișinău

Deși au trecut mai mult de 4 ani de la anunțarea intenției de a realiza acest proiect, autoritățile de la Chișinău acționează extrem de lent. Lucrările de construcție încă nu au fost începute. Realizarea proiectului în cauză și funcționarea lui depinde de soluționarea următoarelor constrângeri:

- **Accesul la materiale, capacități tehnice și resurse umane.** În regiunea Europei de Est se desfășoară mai multe proiecte de construcție a infrastructurii de gaze, care necesită implicarea unor resurse considerabile. Ar putea exista riscul formării unui deficit, astfel încât realizarea proiectului de interconectare să nu poată avea loc în termenii stabiliți. Valoarea investițiilor în infrastructura autohtonă a gazelor naturale este net inferioară în comparație cu proiectul de interconectare. Potrivit rapoartelor ANRE, în perioada 2015-2018 întreprinderile din cadrul SA „Moldovagaz” au realizat investiții în sumă totală de 460 mil. MDL (sau circa 27 mil. USD), din care 327 mil. MDL au reprezentat investițiile efectuate de operatorul sistemului de transport SRL „Moldovatransgaz”.⁸⁵ Întreprinderea a construit și reabilitat circa 30 km de rețele de transport, în condițiile capacității foarte limitate de a atrage resurse financiare (din cauza datoriei existente față de „Gazprom” pentru consumul de gaze).⁸⁶
- **Lipsa legislației secundare privind asigurarea unui acces nediscriminatoriu la rețelele de gaze naturale (inclusiv în legătură cu tranzacțiile transfrontaliere),** a echilibrului în sistemul de gaze naturale și a schimbului de date cu operatorii sistemelor de transport din țările vecine. Potrivit angajamentelor părții moldovenești în cadrul Tratatului Comunității Energetice (TCE), până la 1 octombrie 2018 urmau a fi transpuse prevederile Codului rețelelor de gaze naturale. ANRE a expus proiectul codului rețelelor pentru consultare repetată pe 29 noiembrie 2018, dar urmează să aprobe o hotărâre prin care să pună în aplicare regulile noi. Documentul prevede procedurile armonizate la nivelul UE privind exploatarea rețelelor de gaze, gestionarea eficientă a fluxurilor de gaze și asigurarea interoperabilității în cadrul sistemului de gaze naturale cu operatorii din țările vecine. Un aspect important vizează modalitatea de determinare a punctelor de intrare-ieșire în/din sistemul de transport al gazelor, deoarece în funcție acest lucru sunt stabilite tarifele.
- **Politica tarifară pentru transportarea gazelor.** Funcționarea interconectorului cu România depinde de tariful pentru serviciul de transport al gazelor naturale, care va fi aprobat de ANRE. Dacă Agenția va aproba un tarif distinct pentru volumele de gaze transportate prin acest segment de magistrală, există riscul ca tariful să fie necompetitiv, iar importul gazelor din România va fi economic nerentabil. În acest sens este necesară aprobarea unui tarif unic pentru toată infrastructura de transport al gazelor, cu redistribuirea veniturilor între operatorii existenți (Vestmoldtransgaz și Moldovagaz), în funcție de volumele de gaze transportate de fiecare operator. Acest mecanism este prevăzut de Regulamentul UE Nr.2017/460 de

⁸⁵ Raportul de activitate al ANRE pentru 2018, anexa 1, <https://bit.ly/2HY1p7E>

⁸⁶ Raportul de activitate al ANRE pentru 2018, anexa 1, <https://bit.ly/2JVZ92Z>

aprobare a Codului de rețea privind structurile tarifare armonizate pentru transport gaz⁸⁷, Art.10 (3).

În timp ce autoritățile moldovenești declară încă din anul 2014 despre importanța construcției gazoductului Ungheni-Chișinău, care are o lungime de numai 120 km, concernul rus a reușit în doar 2 ani să finalizeze construcția conductei „Turkish Stream” cu o lungime de 930 km prin Marea Neagră, la o adâncime de peste 2000 m. Constatăm că principala provocare în realizarea proiectului de interconectare cu România poate fi rezumată la următoarea întrebare: există sau nu voință politică pentru a pune capăt dependenței moldovenești de gazele rusești?

3. Construcția proiectului de interconectare pe teritoriul României

Construcția segmentului Ungheni-Chișinău reprezintă însă doar o parte a discuției privind accesul Moldovei la gazele din România. Pentru ca pe gazoduct să circule într-adevăr gaz în cantități suficiente pentru consumul Moldovei, este nevoie ca 1) să se construiască pe teritoriul României infrastructura necesară pentru a permite exportul de gaze în cantitate de 1,5-2,2 mlrd. de m³ și 2) furnizorii din România să aibă suficiente cantități de gaze pentru a exporta către Moldova și să fie interesați să intre în această piață.

3.1. Investițiile Transgaz în România. Unde suntem?

La sfârșitul lui 2018, Transgaz semnase contractul de finanțare cu UE pentru construcția infrastructurii de pe teritoriul României, constând în două tronsoane de conductă (Onești-Gherăești și Gherăești-Lețcani, în total 165 km, două stații de comprimare la Onești și Gherăești, și alte echipamente necesare)⁸⁸. Suma totală a proiectului este de 174 mil. EUR, dintre care finanțarea europeană este de 46 de mil. EUR, adică cca o treime din costurile totale. Conducta ar putea asigura un transport maxim de 1,5-2,2 mlrd. de m³.

Ca și în Moldova, proiectul s-a confruntat cu diverse întârzieri, de la documentele necesare pregătirii și accesării fondurilor europene, exproprierea terenurilor⁸⁹ și până la organizarea licitațiilor. În cele din urmă, Transgaz a inițiat licitațiile pentru conductele, stațiile de comprimare și echipamentele pentru întregul proiect în decembrie 2018. Cu toate acestea, până în prezent s-au atribuit și urmează să se semneze contracte doar pentru stațiile de comprimare. În cel mai bun caz, proiectul ar putea fi finalizat abia în 2021 – cu un an-doi mai târziu decât se estimează acum că ar fi finalizate lucrările în Moldova. Întrucât fără această infrastructură nu se poate importa gaz din România, negocierile Moldovei cu Gazprom vor fi în continuare dificile și dezechilibrate cel puțin încă doi ani.

Motivele întârzierilor sunt diverse. *În primul rând*, Transgaz este implicată în România în proiecte mult mai vizibile public și politic, în special inetrconectarea Bulgaria-România-Ungaria-Austria, pentru care a obținut finanțări europene semnificative. Proiectul BRUA este mult mai complex și mai costisitor, are trei etape și este o urgență și

⁸⁷ <https://www.entsog.eu/sites/default/files/entsog-migration/publications/CAM%20Network%20Code/2017/TAR%20NC.pdf>

⁸⁸ Euractiv: <https://www.euractiv.ro/economic/transgaz-primeste-46-mil.-euro-de-la-ue-pentru-conducta-de-gaz-spre-republica-moldova-12695>

⁸⁹ [Interconectorul Iasi-Ungheni s-a confruntat cu întârzieri privind exproprierea terenurilor din probleme legate de cadastru: de această dată, procedura a fost demarată mai din timp: https://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/a-transgaza-cauta-un-constructor-pentru-un-proiect-urias-gazoductul-letcani-onesti--206481.html](https://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/a-transgaza-cauta-un-constructor-pentru-un-proiect-urias-gazoductul-letcani-onesti--206481.html)

pentru că ar asigura și întărirea rețelei pentru accesul gazelor din Marea Neagră. Inclusiv pentru producătorii de gaze, accesul către alte piețe din UE este mai tentant decât piața moldovenească; de altminteri, începând cu 2017 furnizorii români (în special Petrom) nu au mai vândut nici cantitățile modice care se puteau exporta fizic pe segmentul de conductă Iași-Ungheni (cca 1 mil. m³, pentru orașul Ungheni și câteva localități mici din regiune). În al doilea rând, Transgaz a fost prins în discuții și presiuni politice. În 2018 și 2019 a existat un conflict destul de serios între administratorii Transgaz și acționarul principal al companiei, Ministerul Economiei din România, privind obligativitatea de a transfera anumite sume la bugetul de stat sub formă de dividende, chiar în avans. Dacă în anii trecuți Transgaz a fost forțat să vireze până la 90% din profit sub formă de dividende, anul acesta reprezentanții acționarilor au solicitat să se accepte distribuirea a doar 50% din profitul pe 2018 argumentând că nu pot intra în rezerve (așa cum i-ar forța obligațiile fiscale crescute după Ordonanța de urgență 114, explicată mai jos) și că există angajamente ferme de finanțare pentru proiectele de investiții⁹⁰.

La finele lui aprilie 2019, acționarii Transgaz au mai repins o dată solicitarea statului român de a distribui dividende în proporție de 90% din profitul anului 2018, urmând ca chestiunea să fie tranșată la viitoarea Adunare Generală a Acționarilor (AGA), în iunie 2019⁹¹. Neînțelegeri și conflicte au apărut și privind planul de investiții 2018-2027: după ce acesta a fost respins de acționari în martie pe motivul că proiectele propuse nu au finanțări suficiente sau că sursa acestora este nesigură, la finele lui mai Transgaz l-a completat la cererea principalului acționar, Ministerul Economiei, cu un proiect destul de controversat și costisitor, Eastring. Interesant, în acest nou plan de investiții (încă neaprobat) interconectarea cu Moldova rămâne una dintre priorități, dar la un cost puțin mai mare (174,25 mil. EUR) și cu termen decalat cu 2 ani (2021). Unul dintre motivele pentru care au apărut discuțiile privind planul de investiții ar putea fi și presiunile politice pentru ca Transgaz să ofere contracte unor clienți politici. S-ar pune presiuni pe Transgaz să construiască rețele de distribuție în anumite localități (distribuția nefiind însă obiectul de activitate a companiei), iar contractele să fie atribuite unor firme apropiate de ministrul economiei și de Partidul Social-Democrat⁹². Din păcate, din toate aceste întârzieri și presiuni, principalul beneficiar este Gazprom: cu cât proiectele de întărire a rețelei de transport de gaze naturale din România și proiectele de interconectare cu statele vecine sunt întârziate, cu atât se întârzie momentul în care Gazprom ar avea o concurență pentru furnizarea de gaze naturale în regiune.

3.2. Capacitatea de livrare a gazului românesc către Moldova – Este rezonabil și fezabil?

Chiar dacă infrastructura va fi construită, întrebarea care se pune este dacă se vor putea și vinde gaze naturale către Moldova. Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie analizat contextul din România în sectorul de gaze naturale în ultimii ani. În perioada 2012-2016, în România au avut loc mai multe reforme care au liberalizat piața de gaze, au redus semnificativ consumul și importurile și au întărit instituțiile care asigurau guvernarea sectorului, în special

⁹⁰ Curs de guvernare: <https://cursdegovernare.ro/sezonul-dividendelor-2019-transgaz-lupta-cu-statul-actionar-sa-si-pastreze-macar-jumatate-din-profit-pentru-investitii-alte-dividende-de-pe-piata.html>

⁹¹ Bursa: <http://www.bursa.ro/in-adunarea-de-ieri-actionarii-transgaz-au-respins-distribuirea-dividendelor-47410732>

⁹² Economica: https://www.economica.net/ultimul-nume-pe-lista-demnitarilor-care-pun-transgaz-pe-foc_166182.html

companiile de stat (de interes pentru noi, producătorul Romgaz și operatorul de transport și sistem Transgaz) și reglementatorul în domeniul energiei – ANRE din România.

Începând cu 2017, însă, s-au înregistrat pași înapoi. Reglementatorul ANRE a fost politizat din nou, prin presiuni ale Parlamentului, care au inițiat comisii de anchetă cu mandat neclar și în cele din urmă prin numirea unei conduceri mult mai obediente politic la expirarea mandatelor Comitetului de Reglementare în octombrie 2017. Companiile de stat care înregistrează profituri (inclusiv Romgaz sau Transgaz) au fost forțate în continuare să distribuie dividende de cca 90% din profituri, în special din cauza presiunii deficitelor bugetare, de multe ori aceste dividende fiind plătite chiar în avans. Acest lucru descurajează investițiile; Transgaz, în special, are un plan de investiții care cuprinde proiecte europene ce necesită cofinanțare din fonduri proprii sau credite comerciale ce trebuie rambursate, în special BRUA – interconectorul Bulgaria-România-Ungaria-Austria; și proiectul pentru interconectarea cu Moldova, care presupune două segmente de conductă Onești-Gherăiești-Lețcani și două stații de comprimare. Nu în ultimul rând, în 2018 au fost aprobate două acte normative cu impact major asupra pieței de gaze: legea privind exploatarea off-shore și Ordonanța de urgență 114. Prima limitează drastic interesul investitorilor în exploatarea offshore la mare adâncime în Marea Neagră, printr-o fiscalitate adoptată fără studiu de impact și obligarea de tranzacționare a 50% din producția de gaze pe platformele centralizate din România (o posibilă interdicție implicită de export). Ordonanța 114 (OUG 114) reglementează din nou piețele de gaze naturale și energie electrică (în special pentru consumatorii casnici), până în 2022 și introduce un impozit pe cifra de afaceri de 2% pentru (aproape) toate companiile din domeniul energiei, impozit care se pare că a redus semnificativ interesul producătorilor de gaze naturale în exploatarea, atât în cele existente, cât și în cele noi. De pildă, prin noua reglementare a pieței gazelor, atât Petrom, cât și Romgaz, care au și producție de energie electrică pe gaze naturale au fost chiar forțate să importe gaze rusești pentru producția de energie electrică și în general și-au redus producția de gaze, în timp ce importurile au crescut⁹³. De remarcat și faptul că, odată cu schimbarea conducerii reglementatorului, ANRE a fost mult mai puțin vocal decât înainte privind inițiativele legislative care blochează buna funcționare a pieței, elaborând fără comentarii reglementările aferente necesare punerii în aplicare a noilor legi. Dincolo de prevederile concrete din cele două legi și din reglementările care le pun în aplicare, prevederi care sunt într-adevăr restrictive pentru investitori, problema principală reclamată de investitori este impredictibilitatea totală a cadrului legal și de reglementare⁹⁴. De asemenea, creșterea importurilor de gaze ca urmare a OUG 114 crește vulnerabilitatea României la o eventuală oprire a tranzitului de gaze rusești prin Ucraina în următorii 2-3 ani, care ne-ar prinde complet nepregătiți⁹⁵.

Pentru a înțelege contextul mai larg, România are doi mari producători de gaze, Romgaz (50%) și Petrom (45%, în anul 2018) și încă 6 producători mici, care produc în total cca 10-11 mlrd. m³/an din actualele zăcăminte aflate în exploatare, în marea majoritate on-shore. Importurile de gaze pot fi de cca 5-10% din consumul brut în condiții normale, în funcție de variațiile consumului, cererea de energie, temperaturile în timpul iernii. Liberalizarea pieței de

⁹³ Profit: <https://www.profit.ro/povesti-cu-profit/energie/oficial-importurile-de-gaze-au-urcat-iarna-cu-12-volume-si-preturi-in-scadere-in-martie-19011282>

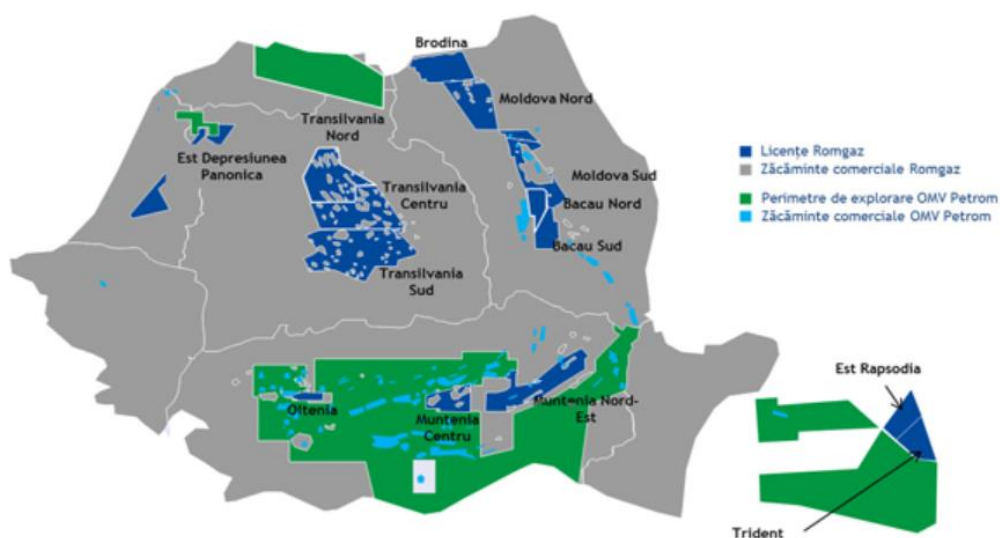
⁹⁴ A se vedea capitolul privind România din ”War by other means. Kremlin’s energy policy as a channel of influence”, <https://expertforum.ro/en/kremlins-energy-policy-as-a-channel-of-influence-a-comparative-assessment/>

⁹⁵ Profit: <https://www.profit.ro/stiri/economie/analiza-efectele-politicii-subventionare-consumului-descurajare-productiei-criza-importurilor-gaze-extinde-iarna-piata-electricitate-planul-caz-stopare-tranzitului-gaz-rusesec-ucraina-19017178>

gaze pentru consumatorii industriali după 2014 a redus consumul acestora, în special al grupului Interagro care producea îngrășăminte și a permis reducerea importurilor (de la Gazprom, prin intermediari), aflate anterior la 20-30% din consumul intern total. În alte cuvinte, liberalizarea a crescut independența energetică în 2013-2016, iar din 2017-2018 vedem fenomenul contrar.

Teoretic, România poate produce cantități de gaze suficiente pentru consumul propriu, având nevoie de importuri de gaze rusești doar pentru acoperirea unor vârfuri de consum în perioada iernii, din restricții tehnice (în special presiunea necesară pentru fluxurile normale de gaze). În ultimii 3-4 ani, în Marea Neagră au fost descoperite zăcăminte importante de gaze naturale în perimetre off-shore de către concesionarii acestor perimetre. ANRM (agenția de resurse minerale care gestionează licențele de explorare și exploatare) estimează astăzi că potențialul zăcămintelor din Marea Neagră se ridică la cca 200 mlrd. m³ ⁹⁶. Chiar dacă producția on-shore este în scădere (majoritatea zăcămintelor sunt vechi și necesită investiții din ce în ce mai mari pentru a menține nivelul producției), gazele din Marea Neagră ar putea completa reducerea producției din România în anii următori și ar putea fi o sursă importantă pentru țările din regiune, Bulgaria (cu un consum de cca 3 mlrd. m³); Moldova (1 mlrd. m³ malul drept) și Ungaria (cca 10 mlrd. m³ și în scădere).

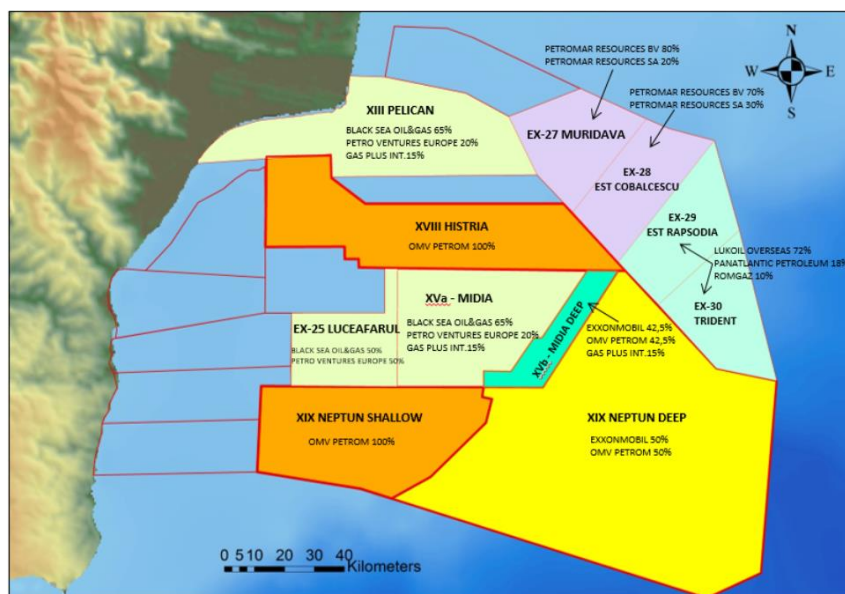
Figura 2. Zăcăminte și exploatări actuale

Sursa: <https://www.romgaz.ro/ro/content/explorare>

⁹⁶ Ziar MM: <https://ziarmm.ro/anrm-marea-neagra-are-un-potential-de- peste-200-de-miliarde-de-metri-cubi-de-gaze/>

Figura 3. Concesiuni off-shore în Marea Neagră

Sursa: <http://rbsta.ro/ro/harta-concesiunilor-offshore-romania/>

Acest lucru este însă posibil doar dacă investitorii din Marea Neagră mai avansați în activitatea de explorare și care au descoperit deja zăcăminte exploatabile comercial (în acest moment, Petrom – Exxon și Black Sea Oil and Gas BSOG) vor putea produce gaze naturale, vor avea acces la infrastructură și în piața din România și piețele din regiune. Chiar dacă au investit sume mari în explorare, investitorii nu sunt dispuși să riște sume și mai mari, de ordinul miliardelor de euro, pentru investițiile de exploatare, într-un mediu legislativ imprevizibil, în condițiile în care investițiile s-ar recupera în câțiva ani; există alternative de investiții (descoperiri importante) în alte țări; gazele naturale se vor confrunta în viitor cu restricții din ce în ce mai mari privind emisiile de gaze cu efect de seră și alte reglementări de mediu; iar în lume tranziția către surse de energie regenerabile se accelerează. Din păcate, legiuitorii români sunt destul de rupți de lumea exterioară și se bazează în mod eronat pe faptul că, dacă au cheltuit deja sume importante pentru explorare, investitorii vor rămâne captivi în Marea Neagră⁹⁷. Cele două legi – offshore și OUG 114 – au cauzat un șoc în piață: Petrom a anunțat amânarea deciziei de investiție⁹⁸, iar BSOG își menține decizia cu condiția să se abroge toate modificările recente privind "drepturile concesionarilor" (în esență, să fie eliminate prevederile privind fiscalitatea și restricțiile privind libera comercializare a gazelor, adică tocmai prevederile controversate din legea offshore și OUG 114)⁹⁹. OUG 114 este contestată de întregul mediu de afaceri pe care îl afectează (sectorul bancar, telecomunicații, energie); a fost deja modificată; iar în prezent există discuții în

⁹⁷ Expresia "câinele nu pleacă de la măcelărie", în contextul unei retorici puternic naționaliste, împotriva corporațiilor străine a fost intens utilizată de diverși comentatori și politicieni în legătură cu investitorii în Marea Neagră.

<http://www.romaniacurata.ro/pleaca-sau-nu-cainele-de-la-macelarie/>; <https://www.digi24.ro/stiri/economie/energie/borza-despre-legea-offshore-cainele-nu-pleaca-de-la-macelarie-963323>

⁹⁸ G4media: <https://www.g4media.ro/breaking-petrom-amana-decizia-privind-investitia-in-marea-neagra-mediul-legislativ-actual-nu-ofera-premisele-necesare-pentru-o-decizie-de-investitie-in-valoare-de-cateva-miliarde.html>

⁹⁹ Profit; <https://www.profit.ro/povesti-cu-profit/energie/document-de-ce-a-luat-bsog-decizia-finala-de-investitie-in-marea-neagra-si-de-ce-conditioneaza-viabilitatea-sa-de-restabilirea-tuturor-drepturilor-concesionarilor-proiectului-midia-18842918>

Parlament pentru a fi abrogată în întregime¹⁰⁰. Chiar dacă ambele legi ar fi modificate substanțial sau chiar abrogate, răul deja a fost făcut: încrederea investitorilor în stabilitatea legislativă și de reglementare este puternic afectată.

Întrebarea care se pune, văzând aceste evoluții, este cât de interesat este realmente guvernul României (inclusiv Transgaz) de interconectarea cu Moldova. Cel mai probabil, Transgaz va construi, deși cu întârzieri, infrastructura pe ambele maluri ale Prutului. Pe de altă parte, este discutabil dacă în România va exista suficient gaz pentru exporturi, cel puțin până la finalizarea coridorului sudic și întăririi rețelei din Bulgaria, prin care s-ar putea aduce în câțiva ani gaz din zona Mării Caspice. De asemenea, este neclar de ce, în ciuda faptului că există deja interconectori cu România (conductele de tranzit prin care exportă azi Gazprom gaze către Bulgaria și care trec prin Ucraina și Moldova), aceștia nu pot fi folosiți, cu investiții mult mai reduse pentru a asigura conectarea cu rețeaua națională a Transgaz și fluxul invers la Isaccea. Acest proiect este, de altminteri, o veche prioritate europeană, iar conexiunea este și mai aproape de zăcămintele de gaze din Marea Neagră. Deși acest interconector trebuie, teoretic, să asigure accesul terților la rețea, pe regulile europene (adică să aibă acces la capacitatea disponibilă și alți furnizori decât Gazprom), acest lucru nu se întâmplă mereu nici măcar pe teritoriul UE¹⁰¹, cu atât mai greu ar putea fi aplicat în Moldova sau chiar Ucraina.

¹⁰⁰ Hotnews: <https://economie.hotnews.ro/stiri-telecom-23172734-efectele-ordonantei-lacomiei-telecom-dezbatute-din-nou-comisia-din-parlament-usr-pnl-incearca-respingerea-intregime-proiectului-lege.htm>

¹⁰¹ A se vedea capitolul pe România din "War by other means"

Concluzii și recomandări:

- **Ridicarea de facto a securității energetice a Moldovei în lista de priorități a autorităților de la Chișinău, dar și la București.** Indiferent de negocierile de anul acesta cu Gazprom, probabilitatea ca Gazprom să ocolească tranzitul prin Ucraina în următorii 2-3 ani este reală și trebuie găsite de urgență soluții pentru ca Moldova să nu riște o serioasă criză energetică. De asemenea, posibilitatea întreruperii aprovizionării cu gaze naturale, chiar înainte de ocolirea Ucrainei, crește puterea de negociere a Gazprom în aceste luni. Chișinăul trebuie să conștientizeze aceste riscuri și să planifice de urgență măsuri de accelerare a interconectării; negocieri pentru furnizare de urgență de gaze din Ucraina; reforme pentru deschiderea pieței; și strategii de advocacy la Bruxelles în lunile următoare pentru a păstra regiunea în atenția noului Parlament și noii Comisii, în elaborarea noului buget 2021-2027.
- **Transparență în procesul de construcție.** Crearea unei platforme online pentru monitorizarea gradului de realizare a construcției conductei de gaze pe teritoriul României și Moldovei, cu posibilitatea tehnică de integrare a altor proiecte energetice bilaterale pe aceeași platformă (interconectarea pe energie electrică Isaccea-Vulcănești-Chișinău). Transparența va sprijini și credibilitatea publică a interconectării cu piața europeană de energie și înțelegerea mai bună a faptului că UE nu dorește să înlocuiască monopolul Gazprom cu altul, ci oferirea de alternative cetățenilor și consumatorilor moldoveni.
- **Accelerarea separării efective a producătorului de furnizor.** Stabilirea unui grafic de separare pentru operatorii din sectorul gazelor (Moldtransgaz, Moldovagaz) și ulterioara certificare de către ANRE, cu o supervizare din partea Secretariatului Comunității Energetice. Acest lucru este o urgență în principal pentru a asigura accesul gazului românesc în rețelele de distribuție și în rețeaua de transport Moldovagaz.
- **Configurarea unei piețe de gaze prin completarea cadrului legal secundar.** Intensificarea procedurilor de adoptare a celor cinci coduri tehnice (interoperabilitate, echilibrare, alocarea capacităților, administrarea congestiilor și privind structura tarifelor de transport), inclusiv prin implicarea Consiliului de experți, care permite antrenarea societății civile. Pentru ca furnizorii români să poată intra cu oferte în piața moldovenească, este necesar ca piața să fie funcțională.
- **Aplicarea integrală a principiilor Pachetului Trei.** Nu este suficientă transpunerea directivelor și adoptarea legislației secundare, ci este nevoie de aplicarea reală a principiilor din acest Pachet, care urmăresc dezvoltarea unor piețe concurențiale, transparente, în beneficiul consumatorilor. Chiar dacă se va construi conducta, acest lucru nu e o garanție că furnizorii români vor vinde în piața din Moldova. Semnalele transmise prin decizii ale autorităților de la Chișinău sunt esențiale pentru credibilitatea investitorilor și furnizorilor. Câteva chestiuni sunt urmărite cu atenție de acești furnizori, dar și de potențialii investitori în sectorul energiei din Moldova. Acestea sunt:
 - modul în care se face achiziția energiei electrice din import: dacă aceasta se face realmente printr-o procedură competitivă sau una netransparentă;
 - cauzele plecării unui investitor în rețelele de distribuție de energie electrică (Union Fenosa) și cine este noul concesionar (cine se află în spatele fondului de investiții de la Londra care a preluat gestionarea acestor rețele);

- modul în care se negociază cu Gazprom lunile acestea și măsura în care clauzele contractuale ar putea bloca accesul altor furnizori odată cu existența interconexiunii fizice cu România;
 - situația datoriilor pentru gaze din Transnistria și măsura în care autoritățile de la Chișinău fac pași concreți pentru separarea acestor obligații;
 - poziția autorităților de la Chișinău în chestiunea schemei cu criptovalută din Transnistria – de pildă, faptul că echipamentele necesare producerii criptovalutei trec nestingherite prin vămile moldovenești și ucrainene.
- **Consolidarea unor eforturi strategice în relația cu Ucraina.** Stabilirea unui dialog strategic oficial între Moldova și Ucraina cu scopul prevenirii situațiilor de criză și gestionării consecințelor acțiunilor părților terțe (Rusia) în regiune, inclusiv prin înființarea unei “celule de criză în domeniul energetic” la nivel de executiv. Se poate imagina un format de discuții tripartite – Ucraina, Moldova și UE pentru negocierea “la pachet” a accelerării interconectărilor; posibilitatea furnizării de urgență a gazelor și energiei electrice din Ucraina în cazul unei întreruperi a furnizării de gaze din Rusia; dar în același pachet se pot negocia și alte chestiuni spinoase în relația Moldova-Ucraina, precum proiectul de extindere a hidrocentralei de pe Nistru. În chestiunea gazelor, trebuie identificate și făcute public măsurile necesare pentru ca gazele din Ucraina să poată fi accesibile în Moldova, dar și ca Moldova să aibă acces la depozitele de înmagazinare din Ucraina, mai ales după ce se va finaliza construcția interconectării cu România. Este nevoie de un “Road Map” cu măsurile tehnice (proiecte de infrastructură pentru eliminarea blocajelor în calea fluxurilor fizice de gaze) și măsurile de armonizare a reglementărilor care trebuie luate. Pentru proiectele de infrastructură, bine justificate pentru integrarea mai bună a Moldovei și Ucrainei în piața de energie europeană unică, se pot găsi ulterior și surse de finanțare europene. Aceste aspecte ar trebui discutate rapid pentru a prinde momentul potrivit în negocierile pentru Multi-Annual Fiscal Framework (bugetul UE pe perioada 2021-2027) care se negociază lunile acestea la Bruxelles.
 - **La un nivel mai de ansamblu, autoritățile de la Chișinău trebuie să fie bine conectate la evoluțiile politice europene și să-și sprijine cauza.** Alegerile din mai 2019 nu au adus majorități copleșitoare unor partide extremiste, așa cum se temeau mulți analiști, și ar putea fi o veste bună în privința abordării UE față de Parteneriatul Estic, aflat și într-o evaluare după 10 ani. Pentru Parteneriatul Estic, este esențial ca UE să păstreze aceste țări sus pe agenda sa; să păstreze instrumentul dedicat vecinătății European Neighborhood Instrument și instituțiile, în special Directoratul General NEAR, cu personal implicat, cu o vastă cunoaștere a regiunii și dedicat și nu să înlocuiască asistența externă cu un singur fond alocat tuturor statelor din afara UE. Este esențial ca aceste instrumente financiare și instituționale să fie în continuare dedicate proiectelor, inclusiv de infrastructură, pentru interconectarea regională pe energie și reducerea influenței Rusiei în energie în statele Parteneriatului Estic și în statele membre UE din Est. Disponibilitatea autorităților de la Chișinău pentru reforme în sectorul energiei și accelerarea proiectelor de interconectare contează ca semnal transmis la Bruxelles și poate facilita inclusiv posibile finanțări pentru întărirea infrastructurii care să diversifice accesul Moldovei la energie din România și Ucraina.

Anexă:

Boxă 1. Gazoductul Ungheni-Chișinău în cifre

Parametrii tehnici a gazoductului Ungheni-Chișinău:

- Lungime – 120 km
- Capacitatea maximă de transport – 1,5 – 2,2 mld. m³/an

Potențialii beneficiari din mun. Chișinău:¹⁰²

- 279.949 apartamente;
- 4.950 consumatori non-casnici;
- 292 întreprinderi industriale.

Parametrii tehnici ai infrastructurii din Chișinău, gestionată de SRL "Chișinău-gaz":

- 3 034,525 km gazoducte;
- 53 puncte de reglare a presiunii;
- 3.545 stații de reglare a presiunii;
- 374 stații de protecție catodică
- 158 noduri de evidență a gazelor.

Infrastructura necesară pe teritoriul României pentru deplina funcționalitate a gazoductului Ungheni-Chișinău:

- Două segmente de conductă: Onești-Gherăești (104 km) și Gherăești-Lețcani (61 km), cca 165,15 km
- Două stații de comprimare, la Onești și Gherăești
- Elemente de siguranță și protecție a conductei, sistem de comandă și achiziție date

¹⁰² Ministerul Economiei și Infrastructurii, 23 ianuarie 2019, <https://mei.gov.md/ro/content/chiril-gaburici-vreau-sa-ma-asigur-ca-toti-locuitorii-orasului-chisinau-au-acces-la-gaze>

Boxă 2. Structura categoriilor de consumatori în 2017, (%)

- Sectorul energetic – 39,8
- Consumatori casnici – 31,4
- Alți agenți economici – 24,1
- Instituții publice – 4,7

Sursa: ANRE¹⁰³

Boxă 3. Cronologia gazoductului Iași-Ungheni-Chișinău până în mai 2019

2014, August – Finalizarea segmentului Iași-Ungheni;

2015, Iunie – Aprobarea foilor de parcurs privind realizarea proiectelor energetice de interconectare cu Uniunea Europeană (România);

2016, Iunie – Aprobarea Ghidului Solicitantului pentru Programul Operațional Infrastructură Mare 2014-2020 – creșterea capacității de transport a energiei electrice și a gazelor;

2016, Decembrie – Semnarea acordurilor de finanțare cu BERD și BEI pentru construcția gazoductului până la Chișinău;

2017, Octombrie – Anunțul licitației de privatizare a „Vestmoldtransgaz”¹

2018, Martie – Semnarea contractului de privatizare;

2018, Septembrie – Finalizarea procesului de privatizare și anunțarea licitației pentru executarea lucrărilor de construcție;

2019, Noiembrie – Semnarea contractului de finanțare cu Comisia Europeană pentru Onești-Gherăești-Lețcani;

2019, Ianuarie – semnarea contractului pentru lotul 1 de lucrări;

2019, Februarie – Transgaz demarează licitațiile pentru infrastructura de pe teritoriul României (nefinalizate);

2019, Martie – semnarea contractului pentru lotul 4 de lucrări;

2019, Aprilie – semnarea contractelor pentru loturile 2, 3, 5, 6 și 7 de lucrări;

2019, Mai – Compania Transgaz finalizează procedura de semnare a tuturor contractelor de construcție a conductei Ungheni-Chișinău.

¹⁰³ ANRE, Raportul de activitate pentru 2017, <http://anre.md/files/raport/Raport%20anual%20de%20activitate%20a%20ANRE%20in%20anul%202017.pdf>

Despre Expert-Grup

CINE SUNTEM

Expert-Grup este un centru analitic (eng: think-tank), specializat în cercetări economice și de politici publice. Fiind o organizație independentă, Expert-Grup este o reflecție a idealurilor împărtășite de tinerii intelectuali din Republica Moldova, care au creat instituția cu scopul de a contribui la dezvoltarea țării. Ne poziționăm ca un centru analitic neutru din punct de vedere politic și ideologic și nu reprezentăm interese economice, corporative sau politice. Expert-Grup a fost fondat în 1998, începându-și activitatea de cercetare în 2006.

Misiunea organizației este de a promova interesul public și a elabora soluții eficiente și inovatoare pentru dezvoltarea Republica Moldova.

ACTIVITĂȚILE NOASTRE

Activitățile noastre de bază sunt analiza și previziunile economice, precum și cercetările și consultanța în domeniul politicilor publice. Noi oferim o gamă diversificată de produse și servicii analitice, ajutându-i pe beneficiarii noștri să ia decizii care să susțină traiectoria de dezvoltare a Moldovei. Competența noastră esențială constă în aptitudinea de a oferi cercetări și consultanță profesionistă, obiectivă și de înaltă calitate în următoarele domenii:

- Climat investițional;
- Analize și previziuni macroeconomice;
- Stabilitate financiară;
- Sector bancar;
- Economie politică;
- Finanțe publice;
- Dezvoltarea umană și eradicarea sărăciei;
- Piața muncii și comportamentul consumatorilor;
- Comerțul extern;
- Piețele financiare;
- Economia integrării europene;
- Analiza economică la nivel de sector;
- Dezvoltarea economică regională și locală;
- Energia și economia mediului.

PARTENERI ȘI DONATORI

În perioada anilor 2006–2016 Expert-Grup a implementat mai mult de 100 proiecte de consultanță, cercetare și advocacy în diferite domenii legate de dezvoltare economică și politici publice. Mai mult de 100 experți afiliați și neafiliați instituției, atât din Moldova, cât și din alte țări, au fost implicați în aceste proiecte. Am lucrat cu asemenea instituții internaționale ca Banca Mondială, Fundația Soros-Moldova, Fundația Est-Europeană, Fundația Konrad Adenauer, Balkan Trust for Democracy, Black Sea Trust, Fundația Friedrich Ebert, PNUD Moldova, UNICEF, Comisia Europeană, Consiliul Europei, Fundația pentru o Societate Deschisă, Agenția Elvețiană pentru Cooperare Internațională, Departamentul Marii Britanii pentru Dezvoltare Internațională, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică. Începând cu anul 2008, Expert-Grup este membru al Asociației de Politici pentru o Societate Deschisă – o rețea internațională ce întrunește 56 de centre analitice din țări din toată Europa.